

OGÓLNOPOLSKIE
TOWARZYSTWO
OCHRONY PTAKÓW

*Zacznij
działać dla
przyrody*

**Przewodnik
dla animatorów
edukacji przyrodniczej**

Wydawca:

Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków

ul. Odrowąża 24, 05-270 Marki

tel. 22 761 82 05

e-mail: biuro@otop.org.pl

www.otop.org.pl

© Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków

Redakcja:

Elżbieta Okołów, Maria Jujka-Radziejewicz

Ilustracje:

Katarzyna Ogrodnik

Skład i łamanie:

Studio Adekwatna

Korekta językowa:

Justyna Mroczkowska

Druk:

Agencja Wydawniczo-Edytorska EkoPress

Andrzej A. Poskrobko

ISBN: 978-83-89830-13-5

Spis treści

1. Wolontariat – z pożytkiem dla innych, z korzyścią dla siebie, R. Boch	5
2. Zaczynj działać dla przyrody, E. Okołów	7
3. Ścieżka działań przy podejmowaniu interwencji, K. Okraśiński	9
4. Problemy przyrody zrozumiałe dla wszystkich, czyli jak skutecznie komunikować się z otoczeniem?, R. Boch	13
5. Przygotowanie materiałów informacyjnych, P. Skoczylas-Ciepierska	21
6. Jakie korzyści daje dzika przyroda, A. Markowska	24
7. Ocieplenia budynków, A. Marczewski	26
8. Inwestycje w zgodzie z przyrodą – budowa dróg i autostrad, K. Okraśiński	28
9. Elektrownie wiatrowe – za czy przeciw, M. Zadrąg	30
10. Skuteczna ochrona przed powodzią, R. Wawręty	32
11. Jak wpływać na lepszą ochronę i zarządzanie lasami w swoim regionie, K. Stachura-Skierczyńska	34
12. Zielen w mieście – dla ptaków, A. Marczewski	38
13. Fundraising, J. Mika	40
14. Wzory pism: umowa darowizny, umowa sponsorska, umowa barterowa	51
15. Pobudzamy grupę do aktywności, czyli w co się bawić?, R. Boch, M. Sternicki, A. Marczewski	54
16. Polecane strony internetowe i literatura	59

Ankieta przeprowadzona w 2009 r. przez Instytut na rzecz Ekorozwoju: „Świadomość Ekologiczna Polaków – zrównoważony rozwój” pokazała, że najczęstszą przyczyną niepodejmowania działań na rzecz środowiska jest brak zainteresowania tym problemem (ok. 50% wskazań). Na kolejnych miejscach znalazły się: brak wiary w skuteczność indywidualnych działań (ok. 40%), niechęć do zmiany przyzwyczajeń (30%) i brak wiedzy o możliwości działań (ok. 15%). Pokazuje to, jak wiele jest do zrobienia w dziedzinie edukacji przyrodniczej.

Ale brak wiary i brak wiedzy można nadrobić, można (i trzeba!) próbować zmieniać nasze przyzwyczajenia, uświadamiać społeczeństwu, jak ważny dla jakości życia człowieka jest stan środowiska naturalnego. Odpowiedzią na te potrzeby jest projekt OTOP „Bliżej natury”, którego efektem ma być zainteresowanie mieszkańców przyrodą, obok której żyją. Dzięki zaangażowaniu lokalnych liderów – animatorów przyrodniczych – przed mieszkańcami odkryte zostało piękno i wartość przyrody obszarów Natura 2000. Stąd już tylko kilka kroków do podejmowania innych przedsięwzięć dla jej ochrony. Pomocny ma być w tym niniejszy podręcznik. Składa się on z trzech zasadniczych części: Komunikacja, Ochrona przyrody oraz Fundraising, i stara się dać odpowiedzi na pytania:

1. Czy warto się angażować?
2. Jak skutecznie mówić o ochronie przyrody?
3. Co można zrobić dla ochrony zasobów lokalnej przyrody?
4. Czy zasoby przyrody można wycenić?
5. Jakich argumentów używać w publicznych dyskusjach dotyczących przyrody i inwestycji, które mają na nią wpływ?
6. Jak zdobywać fundusze na działania prośrodowiskowe?
7. Gdzie szukać informacji o ochronie przyrody?

Przedstawiliśmy także główne zagadnienia związane z inwestycjami zagrażającymi przyrodzie oraz interwencjami w jej obronie. W rozdziałach tych sygnalizujemy najbardziej charakterystyczne aspekty poszczególnych przedsięwzięć. Zachęcamy jednocześnie do pogłębienia swojej wiedzy na ten i inne tematy przedstawione w publikacji korzystając z wykazu stron internetowych, publikacji i aktów prawnych zamieszczonego na stronie 59.

Mamy nadzieję, że przewodnik ten będzie praktyczną pomocą dla wszystkich osób, które chcą działać dla ochrony lokalnej przyrody.

Elżbieta Okołów
Koordynator wolontariatu
Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków

Wolontariat – z pożytkiem dla innych, z korzyścią dla siebie

Wolontariat to dobrowolne, świadome i niezarobkowe wspieranie własnym działaniem wybranej społecznej inicjatywy. Mimo że wiąże się z nieodpłatną pracą, to dla osoby ją wykonującej niesie wiele korzyści.

Korzyści, jakie daje wolontariat:

1. Stwarza szansę na rozwój osobisty.
2. Pozwala zdobyć cenne doświadczenie zawodowe oraz nabyć nowe umiejętności.
3. Jest źródłem satysfakcji i samozadowolenia.
4. Wzmacnia poczucie własnej wartości.
5. Pozwala przełamywać negatywne stereotypy na temat ludzi.
6. Jest okazją nawiązania nowych znajomości i przyjaźni.
7. Jest sposobem na oderwanie się od monotonii codziennego życia, twórcze spędzenie wolnego czasu, odreagowanie stresów związanych z pracą zawodową.

Wolontariuszka OTOP podczas monitoringu wodniczki na Karsiborskiej Kępie, fot. Adrian Uszkiewicz

To bardzo ważne, aby każdy wolontariusz przed zadeklarowaniem swojego udziału w danym przedsięwzięciu odpowiedział sobie na pytania:

1. Dlaczego chcę być wolontariuszem?
2. Z jakimi obowiązkami się to wiąże?
3. Jakie korzyści może to mi przynieść?

Uchroń to zarówno wolontariusza, jak i korzystających z jego pracy przed porzuceniem zadań wolontariackich. Warto podejść do tej sprawy odpowiedzialnie.

Animator przyrodniczy – wolontariusz dla przyrody

Animator w dosłownym tłumaczeniu z łaciny to ożywiciel (od *animare* – ożywiać, tchnąć duszę), a animacja – *anima* to wiatr, oddech, dusza, istota żywa. Interpretując znaczenie tego słowa, można uznać, że animator przyrodniczy to osoba, która inspiruje i motywuje innych do działań służących ochronie przyrody.

Najwłaściwszą drogą do osiągnięcia w tej pracy oczekiwanego efektu jest przekazanie innym swojej pasji. Pozostałe elementy to:

1. Pokazanie wartości przyrody i korzyści z jej ochrony, jakie może czerpać człowiek – także korzyści ekonomiczne.
2. Wskazanie korzyści ze społecznych działań, czyli wartości, jakie niesie praca wolontariusza.

3. Pogłębienie wiedzy na temat lokalnej przyrody, która jest częścią środowiska życia każdego z nas, i stworzenie warunków do jej bliższego poznania.
4. Stworzenie okazji do przeżywania pozytywnych emocji będących częścią kontaktu z przyrodą.
5. Wzbudzenie poczucia osobistej odpowiedzialności za lokalną przyrodę i wskazanie możliwości wpływania na jej ochronę.

Jeśli chcesz zacząć działać, znajdź ludzi podobnych sobie. Wspólnie możecie stworzyć lokalną grupę działającą dla rozwoju swojego regionu i ochrony lokalnej przyrody. Podejmowane w taki sposób inicjatywy mają większą szansę na sukces. Działając wspólnie, możecie wymieniać się pomysłami oraz wspierać.

Angażowanie się w społeczne działania wiąże się często z długoterminową pracą, nie jest jednorazowym gestem. Warto więc pamiętać o czynnikach, które mogą nas i innych motywować. Ma to szczególne znaczenie dla osób, które dopiero zaczynają swoją „karierę” społecznika.

Co może zachęcić młodzież i inne osoby do angażowania się w działalność społeczną?

Lista motywatorów (opracowana przez animatorów przyrodniczych uczestniczących w szkoleniach w ramach projektu „Bliżej natury”)

1. Stworzenie okazji do bycia liderem grupy. Atrakcyjność tej roli dla niektórych wiąże się z możliwością: samodzielnych działań, planowania działań innych, publicznego prezentowania swojej wiedzy i przekazywania jej innym.
2. Stworzenie okazji do działania: bycie aktywnym, nie biernym odbiorcą projektu; otrzymanie konkretnej roli w grupie i odpowiedzialności za ustalone zadania. Szczególnie ważne przy aktywizacji „przeciętnych” uczniów, którzy otrzymują możliwość wykazania się, czasem zrehabilitowania za złe oceny.
3. Uczestniczenie w akcjach ogólnopolskich lub ogólnoeuropejskich. Poczucie uczestniczenia w czymś „wielkim”, ważnym, innowacyjnym może być dla niektórych atrakcyjniejsze niż uczestniczenie w przedsięwzięciu o zasięgu lokalnym lub regionalnym.
4. Przynależność do grupy i towarzyszące temu: dobra atmosfera, poczucie akceptacji.
5. Interesująca oferta działań, które odpowiadają potrzebom potencjalnych wolontariuszy i gwarantują na przykład: możliwość rozwoju konkretnych umiejętności (rozpoznawanie gatunków ptaków i roślin pobliskiego obszaru Natura 2000, obsługa lunety i innych sprzętów, możliwość ciekawego spędzania czasu (wyprawa na bagna, nocne nasłuchiwanie sów), nawiązania nowych znajomości z osobami z innych krajów, miast itp.
6. Zdobywanie wiedzy od specjalistów, bezpośredni kontakt z ekspertami.
7. Rozpoznawalność w lokalnej społeczności dzięki możliwości prezentowania działań w lokalnej prasie, na stronach internetowych i innych mediach.
8. Reprezentowanie swojego regionu na zewnątrz.
9. Uzyskanie zaświadczenia, dyplomu o udziale w danym przedsięwzięciu – dokument podnoszący kwalifikacje zawodowe wolontariuszy.
10. Nagrody, upominki.

Zacznij działać dla przyrody

Możliwości działań dla przyrody jest wiele: od indywidualnych po włączenie się w inicjatywy o szerszym zasięgu, prowadzone przez organizacje i instytucje. Szczególnie istotne jest zaangażowanie się w ochronę miejsc cennych przyrodniczo, m.in. obszarów Natura 2000.

Oferta działań wolontariackich Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków skupia się na pracach w obrębie takich terenów. Do najważniejszych przedsięwzięć wymagających wsparcia wolontariuszy należy:

1. Zbieranie danych o przyrodzie:

- Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych (MPPL) – program ten ma na celu zebranie danych i opracowanie trendów liczebności populacji ponad 100 gatunków ptaków lęgowych Polski, objętych monitoringiem na terenie całego kraju. W programie uczestniczą wolontariusze będący doświadczonymi obserwatorami ptaków. Więcej informacji na www.mppl.pl.

Wolontariuszka MPPL podczas zbierania danych, fot. Mariusz Pyśk

- Ochrona wodniczki – program dotyczy ochrony wodniczki, najrzadszego w Europie ptaka śpiewającego zagrożonego wyginięciem w skali światowej oraz jego siedlisk. W ramach projektu prowadzony jest monitoring, w którym biorą udział wolontariusze.

Poszukujemy osób:

- entuzjastycznie nastawionych do poznawania przyrody,
- gotowych do wzięcia udziału w badaniach terenowych.

Więcej informacji na www.wodniczka.pl.

- Wdrażanie idei społecznej ochrony ostoi ptaków IBA – program ten ma na celu ochronę ostoi ptasich poprzez zaangażowanie w ich monitoring osób z lokalnych społeczności.

Poszukujemy osób:

- zaangażowanych w ochronę lokalnych zasobów przyrodniczych,
- gotowych do regularnego odwiedzania ptasich ostoi.

Więcej informacji na www.ostojeptakow.pl.

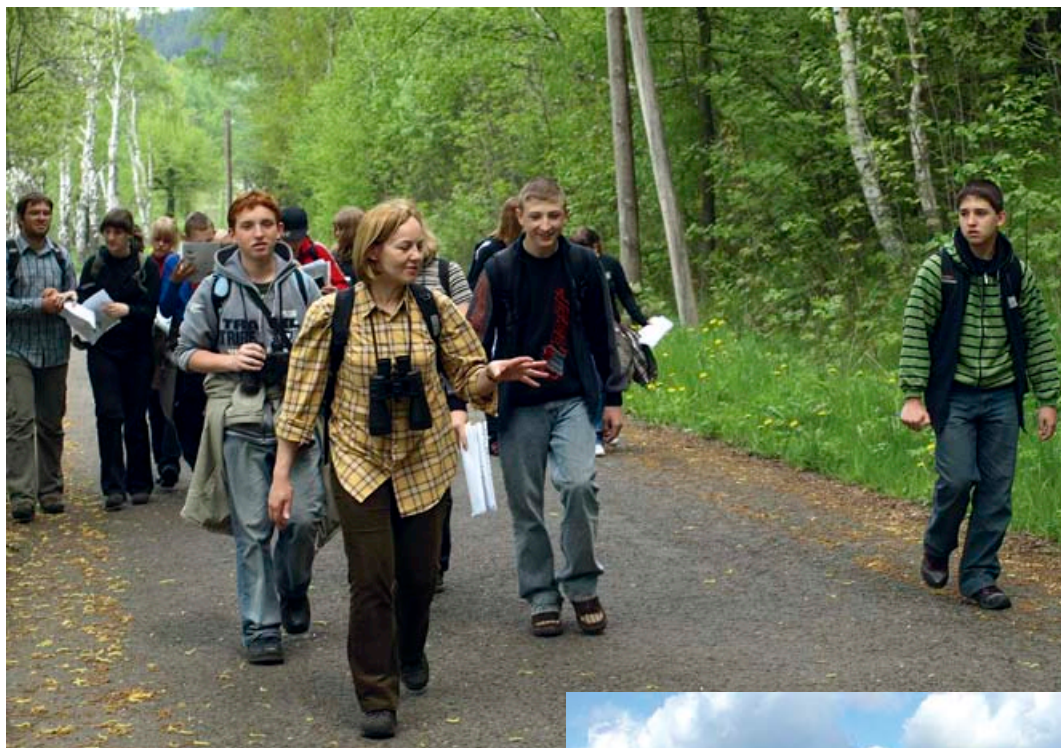
2. Prowadzenie wycieczek przyrodniczych w ramach ogólnopolskich akcji: *Zimowego Ptakolíczenia, Spring Alive i Europejskich Dni Ptaków*

Terminy akcji:

Zimowe Ptakolíczenie – każdego roku w ostatni weekend stycznia.

Spring Alive – od 1 marca do 30 maja.

Europejskie Dni Ptaków – każdego roku w pierwszy weekend października.

Uczestnicy jednej z wycieczek z okazji Europejskich Dni Ptaków, fot. Adeart Kogut

3. *Udział w pracach czynnej ochrony przyrody na terenie rezerwatów OTOP*

Rezerwat OTOP (rezerwat „Beka” nad zatoką Pucką, rezerwat „Karsiborska Kępa” w Świnoujściu, rezerwaty w dolinie Biebrzy) to tereny występowania zagrożonych wyginięciem gatunków ptaków, których przetrwanie wymaga zachowania w optymalnym stanie ich siedlisk. Dlatego by utrzymać odpowiednie warunki do gniazdowania ptaków, niezbędne są różnorodne zabiegi agrotechniczne, tj. koszenie, usuwanie biomasy, wypas koni i bydła, regulowanie poziomu wody i inne. Co roku,

Wolontariusze podczas letniego obozu na Bece – przerwa w pracy, fot. Joanna Kramer-Kentzer

latem, na terenie rezerwatów OTOP organizowane są obozy dla wolontariuszy, podczas których pomagają w realizacji zadań ochronnych.

Oferta skierowana jest do osób:

- czerpiących przyjemność z kontaktu z przyrodą,
- lubiących pracę fizyczną,
- pragnących zdobyć nowe umiejętności zawodowe.

4. Edukacja społeczności lokalnych

poprzez stworzenie lokalnej grupy działania prowadzącej zaplanowaną kampanię edukacyjną, która dotyczy przyrody regionu i jej wartości. W ramach kampanii grupa wraz z liderem organizuje wycieczki, spotkania z mieszkańcami, stoiska podczas lokalnych imprez, współpracuje z lokalnymi mediami i władzami. Jej celem jest zmiana nastawienia mieszkańców do ochrony lokalnej przyrody.

5. Interwencje ekologiczne w obronie przyrody obszarów Natura 2000

mgr inż. Krzysztof Okrański

Ścieżka działania przy podejmowaniu interwencji

Wiele inwestycji stanowi zagrożenie dla środowiska. Dlatego warto brać udział w procesie planowania zagospodarowania publicznej przestrzeni, w której żyjemy. Jak to zrobić? Poniżej wskazówki i krótka instrukcja działania.

Informacja to podstawa

Podstawą do podjęcia efektywnych działań jest posiadanie wiedzy o planowej inwestycji. Dzięki temu możemy zawczasu przygotować się do wyrażenia uwag i wniosków, a przede wszystkim – mamy szansę przedstawić swoje stanowisko w sposób, który będzie wymagał analizy organu administracji. Istnieje wiele narzędzi pomagających w uzyskaniu informacji publicznej.

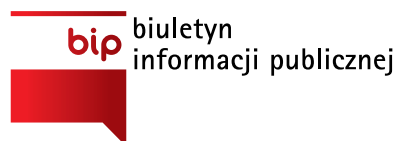
Są to m.in.:

1. pozyskiwanie informacji w drodze powszechnego dostępu do informacji publicznej oraz informacji o środowisku i jego ochronie,
2. dostęp uczestników postępowania do akt danej sprawy,
3. ogłoszenia o zamówieniach publicznych na opracowanie dokumentacji lub usług budowlanych,
4. uchwały organów samorządu terytorialnego w sprawie wieloletnich planów inwestycyjnych,
5. informacje przedstawiane w serwisach informacyjnych, gazetach, telewizji i radiu,
6. listy projektów przewidzianych do dofinansowania z funduszy publicznych krajowych i międzynarodowych.

Prawo do pozyskiwania informacji definiuje:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (art. 61),
2. Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (dalej: ustawa dip),
3. Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (dalej: ustawa ooś),
4. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (dalej: kpa; ustawa ta formułuje prawo dostępu do akt dla uczestników danego postępowania administracyjnego),
5. Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (dotyczy jedynie dziennikarzy).

Informacja publiczna udostępniania jest na wniosek, w którym warto się powołać na prawną podstawę. Wniosek ten może być złożony ustnie, pisemnie lub drogą elektroniczną. Należy w nim zawrzeć jak najkonkretniejsze pytania, a także określić oczekiwany sposób dostarczenia informacji. Jeżeli organ wyda decyzję odmawiającą udzielenia informacji, to przysługuje nam prawo odwołania się do organu wyższej instancji. Jeśli natomiast organ pozostanie bezczynny, powinniśmy wezwać go do usunięcia naruszenia prawa, a gdy to nie przyniesie skutku – złożyć skargę do wojewódzkiego sądu administracyjnego na bezczynność organu. **Wiele informacji można pozyskać z internetowych Biuletynów Informacji Publicznej, w których organy administracji powinny publikować obwieszczenia o konsultacjach społecznych, obwieszczenia kierowane do stron postępowania oraz informacje o podjętych uchwałach i wydanych decyzjach. W BIP powinien być także dostępny wykaz danych o dokumentach zawierających informacje o środowisku i jego ochronie.** Dla osób zaangażowanych w działania na rzecz ochrony środowiska najbardziej istotne będą postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko. Jeżeli organ prowadzący je nie powiadomił społeczeństwa, w wyniku czego podmioty zainteresowane postępowaniem nie miały szans, by się o nim dowiedzieć (i faktycznie się nie dowiedziały), to wydana w takim postępowaniu decyzja będzie obciążona wadą prawną, co może doprowadzić do konieczności wycofania decyzji z obrotu prawnego (porównaj wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 02.02.2009 r., II OSK 62/08).

Planowanie przestrzenne

Zawarcie odpowiednich zapisów w dokumentach określających sposób zagospodarowania terenu jest bardzo ważne dla ochrony lokalnego środowiska. Na szczęblu gminnym są to:

1. studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego,
2. miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Ważne są także: plany ochrony i plany zadań ochronnych dla obszarów Natura 2000, plany urządzania lasu, dokumenty dotyczące gospodarki wodnej i bezpieczeństwa przeciwpowodziowego, programy ochrony przed hałasem, programy ochrony powietrza i in.

Wójt, burmistrz lub prezydent miasta publikuje (m.in. w BIP) obwieszczenie o możliwości składania wniosków do prac planistycznych. Warto je przesłać także do organów, które w dalszych etapach będą brały udział w uzgodnieniach zapisów studium/planu, a więc m.in. do regionalnego dyrektora ochrony

środowiska, dyrektora regionalnego zarządu gospodarki wodnej, okręgowego urzędu górniczego, państwowego powiatowego inspektoratu sanitarnego.

Po zajęciu przez wymienione organy stanowiska projekt dokumentu (wraz z prognozą oddziaływania na środowisko) jest wyłożony do konsultacji społecznych, o czym wójt, burmistrz lub prezydent miasta powinien poinformować społeczeństwo. Po przyjęciu przez radnych uchwały w sprawie studium/planu jedyną praktyczną możliwością jej uchylenia jest skierowanie odpowiedniego wniosku do wydziału nadzoru prawnego wojewody, a gdy to nie przyniesie rezultatu – skierowanie skargi na uchwałę radę gminy do wojewódzkiego sądu administracyjnego.

Fragment Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kampinos

Decyzje zezwalające na realizację przedsięwzięcia

Dla osób działających na rzecz ochrony środowiska najbardziej istotne są postępowania, którym towarzyszy ocena oddziaływania na środowisko (OOŚ). OOŚ może być prowadzona w ramach wydania:

1. decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach (dotyczy wyłącznie przedsięwzięć wymienionych w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko),
2. pozwolenia na budowę i jego „mutacji”, np. zezwolenia na realizację inwestycji drogowej (dotyczy wyłącznie przedsięwzięć wymienionych we wskazanym rozporządzeniu).

Dla wszystkich przedsięwzięć niewymienionych w rozporządzeniu, w ramach każdego postępowania administracyjnego, możliwe jest przeprowadzenie oceny oddziaływania na obszar Natura 2000. Możliwość ta istnieje wtedy, gdy organ prowadzący postępowanie stwierdzi prawdopodobieństwo wystąpienia znaczącego oddziaływania na integralność obszaru Natura 2000, a prawdopodobieństwo to potwierdzi regionalny dyrektor ochrony środowiska.

Postępowanie OOŚ prowadzi się tylko dla planowanych przedsięwzięć, nigdy dla już zrealizowanych; powinno ono pełnić funkcję prewencyjną, a nie naprawczą (szerzej na ten temat – wyrok Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości z dnia 03.07.2008 r. w sprawie C-215/06).

W ramach postępowania OOŚ opracowywany jest raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko, który powinien być poddany konsultacjom społecznym (termin składania uwag i wniosków to 21 dni). Organizacje ekologiczne mogą brać czynny udział w postępowaniach OOŚ, zyskując w nich status podmiotu na prawach strony. Swoje uwagi, wnioski i dowody mogą składać w trakcie całego postępowania (nie tylko w ciągu 21 dni). Mają prawo odwołania od wydanej decyzji administracyjnej, a także jej późniejszego zaskarżenia. Prawo to przysługuje organizacjom ekologicznym nawet wtedy, gdy nie brały one udziału w postępowaniu administracyjnym, a np. dowiedziały się o nim chwilę po wydaniu decyzji. Czas na wniesienie przez organizację odwołania od decyzji, w ramach której przeprowadzono OOŚ, wynosi 28 dni.

Raporty o oddziaływaniu przedsięwzięć na środowisko

Raport o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko (dalej: raport OOŚ) jest podstawowym dowodem w postępowaniu, w ramach którego prowadzi się OOŚ. Formułując zarzuty wobec danego

raportu OOS, warto wskazywać, którym konkretnie przepisom on uchybia, uzasadniając to argumentami merytorycznymi. W dużym uogólnieniu można stwierdzić, że raporty OOS powinny:

1. charakteryzować przedsięwzięcie (i jego warianty) oraz okoliczności jego realizacji,
2. charakteryzować środowisko, które będzie objęte zakresem i zasięgiem przewidywanego oddziaływania,
3. przedstawiać oddziaływania na środowisko proponowanych wariantów przedsięwzięcia, a także skutki, jakie mogą wywołać w środowisku,
4. formułować konkretne zalecenia „prośrodowiskowe” z zachowaniem żelaznej hierarchii: wyeliminowania negatywnego oddziaływania, gdy to się okaże niemożliwe – minimalizowania, w ostateczności – kompensowania negatywnych oddziaływań,
5. prognozować skuteczność proponowanych działań „prośrodowiskowych”,
6. przedstawiać propozycję monitorowania oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko oraz sprawdzania faktycznej skuteczności działań minimalizujących lub kompensujących negatywne oddziaływania, z określeniem sposobu wykorzystania danych z tego monitoringu.

Mimo obowiązujących od 1985 r. przepisów dotyczących zawartości raportów OOS praktyka ich sporządzania nadal pozostawia wiele do życzenia. Niezadowolająca jakość tych dokumentów jest stałym źródłem problemów z odpowiednim zabezpieczeniem środowiska przy inwestycji.

Najczęściej w raportach OOS spotyka się następujące błędy:

1. Nieodpowiedni opis uwarunkowań środowiskowych, urbanistycznych i innych, w których planowana jest realizacja przedsięwzięcia.
2. Brak nawiązania do uwarunkowań strategicznych (w tym: do planów zagospodarowania przestrzennego, strategii rozwoju), gospodarczych i społecznych.
3. Brak opisu metodologii przeprowadzanych analiz (inventaryzacji, prognozowania, wnioskowania).
4. Formułowanie wniosków nie popartych żadnymi dowodami lub sprzecznych z danymi wynikającymi z charakterystyki przedsięwzięcia i środowiska objętego oddziaływaniem.
5. Brak konkretnych, miarodajnych danych na temat wielkości i charakteru oddziaływania oraz jego skutków.
6. Brak przedstawienia zagadnień w odpowiednio uszczegółowiony sposób graficzny i kartograficzny.
7. Brak stosowania zasady przeczności (jeżeli nie jesteśmy w stanie wykluczyć pewnego zjawiska, to przyjmujemy graniczące z pewnością prawdopodobieństwo, że to zjawisko wystąpi).
8. Prowizoryczna analiza wariantów.
9. Formułowanie nieadekwatnych do prognozowanych oddziaływań propozycji działań minimalizujących i kompensujących.
10. Brak prognozy skuteczności zaproponowanych działań minimalizujących i kompensujących – oraz brak monitoringu tej skuteczności.

Nie jest to zamknięty katalog popularnych błędów. Ważne, aby zachować dystans do raportów OOS i śmiało poddawać je merytorycznej krytyce, której elementem będzie nie tylko wskazywanie braków raportu, ale i analiza poprawności postawionych w raporcie tez. W ślad za tym warto formułować własne wnioski na temat istotności i charakteru danego oddziaływania i jego skutków.

Problemy przyrody zrozumiałe dla wszystkich, czyli jak skutecznie komunikować się z otoczeniem?

Komunikacja ma trzy podstawowe funkcje i cele:

1. wymiana informacji,
2. wywieranie wpływu na innych,
3. tworzenie relacji – więzi.

Dobra komunikacja jest jednym z najważniejszych czynników motywujących. Daje poczucie dumy z wykonywanych czynności i zachęca ludzi do większej aktywności. W sytuacjach społecznych warto ją solidnie zaplanować.

Podstawy komunikacji

Aby komunikat dotarł do odbiorcy, informacja powinna być nadana w języku tak samo dobrze zrozumiałym dla nadawcy i odbiorcy. Po drugie, do jej przekazania powinien być użyty skuteczny nośnik informacji, czyli kanał/medium. Eliminacja zakłóceń (szumów komunikacyjnych) wywołanych przez czynniki zewnętrzne lub wewnętrzne to kolejny krok. Ostatnim i bardzo ważnym punktem jest to, aby odbiorca poczuł i zrozumiał, że komunikat jest kierowany właśnie do niego.

Zwykle używamy dwóch kanałów komunikacyjnych: **werbalnego** (także na piśmie) i **niewerbalnego** (gesty, postawa, tonacja głosu, mimika, kontakt wzrokowy, wygląd etc.). Zaledwie 7% rozumienia wynika z tego, co zostało powiedziane, 38% z tego, jak to zostało powiedziane (sposób mówienia), i aż 55% z języka ciała. Komunikacja jest efektywna, kiedy potrafimy prawidłowo nadawać i odbierać zarówno komunikaty werbalne, jak i niewerbalne.

Zasady efektywnej komunikacji werbalnej

- Adekwatność – wiadomość dostosowana do odbiorcy, wystrzeganie się specjalistycznego słownictwa typowego dla wąskiej grupy, unikanie skrótów i zawiłych zdań.
- Prostota – wiadomość przekazywana jasno i prosto.
- Definiowanie – skomplikowane słownictwo powinno być wytłumaczone przed użyciem.

- Powtarzanie – najważniejsze punkty komunikatu powinny być powtarzane w celu lepszego zrozumienia i zapamiętania.
- Porównywanie – stosowanie skojarzeń i metafor ułatwiających rozumienie.
- Ogniskowanie – koncentrowanie uwagi słuchacza na tym, co najważniejsze w naszym komunikacie.

Komunikacja niewerbalna

Wskazówki

1. Należy unikać postawy jednostronnie zamkniętej polegającej na chwytaniu jednej wyprostowanej ręki drugą w okolicy łokcia. Postawy nauczycielskiej, czyli splecenia obu rąk przy klatce piersiowej, która stwarza duży dystans oraz barierę w porozumiewaniu.
2. Warto pamiętać o zachowaniu odpowiedniej do sytuacji odległości z rozmówcą. **Strefy dystansu dzielimy na intymną (bliscy: 15–45 cm), osobistą (znajomi), towarzyską (dalsi znajomi i nieznajomi), oficjalną (formalne wystąpienia publiczne).**
3. Kontakt wzrokowy: zbyt krótkie utrzymywanie kontaktu wzrokowego może być odczytane jako znudzenie, skrycie, niepewność lub nawet kłamanie; zbyt długi kontakt wzrokowy oznacza agresję lub zauroczenie, więc zaleca się, aby spojrzenie nie trwało dłużej niż 7 sekund.
4. Gesty: ruchy, takie jak drapanie się, pocieranie rąk, bawienie się np. długopisem, to często przejaw zdenerwowania, który wpływa niekorzystnie na nasze wystąpienie; gdy gesty są naturalną częścią naszej osobowości, mogą być bardzo przydatne jako wzmocnienie słów.

Ważne!

- Liczą się nie tylko słowa, ale przede wszystkim sposób ich wypowiedzenia.
- Informacje mogą być zapamiętane ze względu na kolejność, w jakiej zostały podane (efekt pierwszeństwa).
- Pierwsze wrażenie odgrywa ważną rolę w budowaniu dobrej relacji. Badania pokazują, że mamy 6 sekund na pozytywne zaprezentowanie się. To pierwsze wrażenie jest tak silne, że potem trzeba dużo pracy i czasu, żeby je zmienić.

Jak słuchać?

Konstruktywne słuchanie ma miejsce wtedy, kiedy stwarzamy rozmówcy warunki do wolnej i nieskrępowanej wypowiedzi, traktujemy drugą osobę z szacunkiem i sprawdzamy, czy dobrze rozumiemy rozmówcę.

Narzędzia konstruktywnego słuchania to m.in.:

- **Pytania zamknięte i otwarte**
- **Parafraza** – odtworzenie własnymi słowami tego, co przed chwilą usłyszeliśmy. Celem nie jest wyciąganie wniosków ani interpretowanie, tylko wydobywanie faktów w skróconej formie.
- **Klaryfikacja** – uporządkowanie i wyjaśnienie wypowiedzi partnera, co pozwala już na wysunięcie wniosków (Czy to znaczy, że... Czy z tego, co mówisz, mam wnioskować, że...).

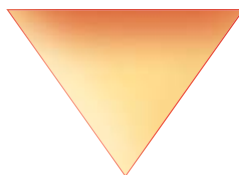
- **Podsumowywanie** – zauważenie postępu, powiązanie ze sobą ważnych myśli i faktów oraz ustalenie podstaw dla dalszej rozmowy.
- **Dowartościowanie** – uznanie zaangażowania, wysiłków i działań drugiej strony. Dowartościowanie musi być szczere!
- **Odzwierciedlanie uczuć** – w sposób werbalny i niewerbalny dostosowanie się do uczuć rozmówcy i pokazanie, że się rozumie, co odczuwa.

Nie słuchamy, gdy stosujemy: porównywanie, skojarzenia, domyslanie się, osądzanie, utożsamianie się, udzielanie rad, sprzeciwianie się, dyskontowanie, przekonanie o swojej racji.

Budowanie wystąpienia i prezentacji

Zbudowanie dobrego wystąpienia można zilustrować za pomocą zwróconego w dół trójkąta. Jest on symbolem dochodzenia do celu, ale również ilustruje, ile czasu należy poświęcać każdemu elementowi wystąpienia.

Budowanie kontaktu
Potrzeby
Rozwiązania i korzyści
Pytania
Zamknięcie

Budowanie kontaktu i relacji. Skuteczny mówca nawiązuje dobry kontakt ze słuchającymi, pamiętając stale o ich perspektywie patrzenia na prezentowany problem. Zaufanie zdobywa się przez: a) jasne wyrażanie swoich intencji, b) przedstawianie własnych kompetencji w temacie, na który mówimy, c) pokazywanie przekonania do rzeczy, do której przekonujemy, d) bycie sobą.

Potrzeby. Odwołanie się do oczekiwań słuchaczy zawsze wpływa pozytywnie na wynik wystąpienia.

Rozwiązania i korzyści. Skuteczny mówca nie koncentruje się na samych informacjach, lecz przede wszystkim na tym, co wystąpienie może przynieść odbiorcy, jak może na niego wpłynąć. Odwoływanie się do emocji (np. radość) jest jedną z najskuteczniejszych dróg do skłonienia słuchacza do podjęcia konkretnej, założonej przez nas decyzji.

Pytania. Mówca przeznaczając część wystąpienia na pytania, daje słuchaczom możliwość utwierdzenia się w tym, że proponowane rozwiązanie jest dobre i opłacalne.

Zakończenie jest momentem, kiedy zachęcamy słuchaczy do konkretnego działania, jeśli ono jest naszym celem.

Każda prezentacja musi mieć początek, rozwinięcie i koniec. Jak skonstruujemy nasze wystąpienie, zależy przede wszystkim od grupy docelowej (!), czyli słuchaczy, i od celu, który chcemy osiągnąć. Oto przykładowy układ prezentacji:

Hamburger (kanapka):

1. Otwarcie – przyciągnięcie uwagi słuchaczy.	4. Argumenty przeciwników.
2. Teza, pogląd.	5. Argumenty zwolenników.
3. Argumenty zwolenników.	6. Zamknięcie.

Jak radzić sobie z trema?

Nawet ludzie z wieloletnim doświadczeniem w publicznych wystąpieniach – aktorzy, dziennikarze, handlowcy – odczuwają trema. Nie można się jej pozbyć całkowicie, ale można jej energię wykorzystać dla siebie.

Techniki radzenia sobie z trema

Afirmacja

Przygotuj listę zdań, które pozytywnie opisują Ciebie jako mówcę i sytuację prezentacji (wywiadu). Przeformułuj swoje myślenie. Zobacz „szklankę w połowie pełną”: „Jestem specjalistą/specjalistką w swojej dziedzinie i znam się na rzeczy. Moi słuchacze są wobec mnie przyjaźnie nastawieni i chcą się czegoś ode mnie dowiedzieć. Sytuacja trudna to okazja do sprawdzenia się – dobrze, że jest”.

Wizualizacja

Rozluźnij się. Krok po kroku wyobraź sobie sytuację prezentacji. Przeciwicz w wyobraźni swój sukces. Wyobraź sobie, że czujesz trema – poczuć ją..., a następnie, że ją kontrolujesz – poczuć obniżające się napięcie. Wyobraź sobie, że przemawiasz, odpowiadasz na pytania – poczuć, jakie to miłe, gdy ludzie Cię słuchają. Wyobraź sobie konkretne pytania, które padają – poczuć radość związaną z ciekawością innych ludzi. Poczuć, jak uśmiechasz się – i uśmiechnij się podczas wizualizacji. Poprowadź swoją historię do szczęśliwego końca, zwracając uwagę na pojawiające się w niej emocje.

Co jeszcze możesz zrobić?

- Pamiętaj, że czujesz się tak, jak wygląda Twoje ciało – dbaj o właściwą postawę.
- Przygotuj się – nic tak nie uspakaja, jak świadomość, że wiesz, o czym mówisz.
- Próbuje kontrolować sytuację – zadбай o swój komfort.
- Asertywność – daj sobie prawo do błędu, a słuchaczom prawo do innego niż Twoje zdania.
- Pij wodę niegazowaną – układ nerwowy = układ elektryczny, potrzebne jest dobre przewodzenie!
- Doceniaj problemy – każda sytuacja trudna to szansa!
- Stres to energia – wykorzystaj jego siłę, by pracowała dla Ciebie.
- Uświadom sobie, na co masz wpływ, a na co nie. Nie ma sensu emocjonowanie się i stresowanie rzeczami, które nie zależą od nas. Trzeba zastanowić się nad tym, na co nie masz wpływu (zachowanie innych, postrzeganie nas przez otoczenie, stereotypy, pogoda) oraz na co masz wpływ (Twoje przygotowanie, zachowanie, czyny, styl komunikacji), i działać w tym obszarze, w którym możesz coś zmienić.

Trudne sytuacje

Całkiem często zdarza się, że nasza prezentacja zostaje zakłócona jakąś nieprzewidzianą sytuacją, niejednokrotnie jest to zaskakujące pytanie od słuchaczy.

- Zachowaj spokój bez względu na ton i intencje osoby zadającej pytanie.
- Nigdy nie wszczynaj kłótni z pytającym, odpowiadaj grzecznie i z szacunkiem.
- W przypadku trudnych pytań włączaj w nie widownię i pytającego. Być może odpowiedź jest wśród publiczności.
- Odpowiedź kieruj do wszystkich słuchaczy, nie tylko do pytającego.

Pytania, na które nie znasz odpowiedzi

Najlepszym sposobem jest przyznanie się do niewiedzy i obietnica szybkiej odpowiedzi na pytanie, np. e-mailem lub przez telefon. Każdy ma prawo do niewiedzy. Możesz też poinformować słuchaczy, że dane zagadnienie wymaga długich wyjaśnień, że odpowiedzi możesz udzielić indywidualnie po spotkaniu, aby nie marnować czasu pozostałych uczestników. Dzięki temu nie stracisz wiarygodności i zyskasz czas na zastanowienie się nad odpowiedzią. Być może ktoś z twoich bliskich może też pomóc w odpowiedzi, o co można otwarcie poprosić.

Pytania pozorne

Często cel tych pytań jest inny niż uzyskanie odpowiedzi. Najlepiej nie wchodzić w polemikę i poprosić o skonkretyzowanie pytania.

Pytanie: *Ja słyszałem, że... Mi się wydaje, że...*

Odpowiedź: *O co konkretnie Pani pyta? Czego dotyczy Pańskie pytanie?*

Jeśli nie zgadzasz się ze słowami wypowiedzianymi przez słuchaczy, nie powtarzaj ich, żeby się nie utrwały!

Pamiętaj! Przed wystąpieniem najlepiej stworzyć listę ewentualnych pytań, które mogą się pojawić podczas spotkania. Raczej rzadko padają pytania spoza tej listy.

Media

Komunikowanie, czyli informowanie otoczenia (grup odbiorców, na których nam zależy, np. polityków, przedsiębiorców, rolników, turystów, nauczycieli etc.) o planowanych działaniach jest warunkiem koniecznym, bez którego trudno osiągnąć cel naszego przedsięwzięcia i zakończyć je sukcesem.

Jakie media mamy do wyboru – jak dobrać medium?

Zanim zaczniesz wybierać media, z którymi się skontaktujesz, dobrze przemyśl cel, jaki chcesz osiągnąć, oraz ustal grupę odbiorców, do których chcesz dotrzeć przez prasę, telewizję, radio, Internet czy inne medium.

Dla małych i średnich przedsięwzięć bardziej dostępne są stacje czy redakcje lokalne lub regionalne niż media ogólnopolskie. Często lepiej zaprosić na festyn lokalną telewizję, radio czy gazetę, niż tracić czas na dotarcie do mediów ogólnopolskich.

Telewizja

Aby zainteresować telewizję, organizowane przez nas przedsięwzięcie musi być atrakcyjne/wyjątkowe. W najprostszy sposób można to osiągnąć poprzez nawiązanie współpracy ze znaną osobą, która stanie się „twarzą” danego wydarzenia. Dlatego warto zorientować się, czy w pobliżu nie mieszka jakaś znana osoba, i spróbować umówić się z nią na spotkanie, aby opowiedzieć o projekcie i poprosić

o obecność i wsparcie. Trzeba pamiętać, że telewizja jest wymagająca: należy być przygotowanym na dodatkowe prośby dziennikarza (wywiad, zdjęcia, wzięcie udziału w programie).

Radio

Umożliwia dłuższy przekaz niż telewizja, ale wyłącznie dźwiękowy. Dziennikarza radiowego można także zaprosić na wydarzenie, aby nagrał relację. Przed nagraniem wypowiedzi (zwłaszcza na żywo) trzeba się bardzo dobrze przygotować, by móc w prostych, krótkich zdaniach odpowiedzieć na pytania lub wyjaśnić trudne zagadnienie. Radio jest oczywiście dobrym kanałem do informowania o wydarzeniu, które planujemy. Zastanów się, czy w Twojej okolicy działa lokalne radio, jak wiele osób go słucha, znajdź kontakt do dziennikarza, który zajmuje się tematami społecznymi, związanymi z ochroną przyrody itp.

Prasa lokalna

Gazety interesują się bieżącymi informacjami oraz wydarzeniami i skupiają się na codziennych sprawach oraz życiu mieszkańców swojej społeczności. Do gazety lokalnej można wysłać zarówno zaproszenie na festyn, jak i podsumowanie konkursu dla dzieci w szkole, a także zainspirować dziennikarzy do napisania o jakimś (pozytywnym lub negatywnym) zjawisku w okolicy.

Media elektroniczne (internetowe portale lokalne)

W przeciwieństwie do gazet drukowanych, media elektroniczne nie mają ograniczeń miejsca, mogą zamieścić dłuższą informację ze zdjęciami itp. Można z nich korzystać na bieżąco, a ich rosnąca popularność (zwłaszcza lokalnych serwisów informacyjnych, poświęconych sprawom danego miasta czy gminy) gwarantuje dotarcie do dużej grupy odbiorców.

Portale społecznościowe (np. Facebook, Nasza-klasa)

Nie ulega wątpliwości, że *social media* wywierają olbrzymi wpływ na nasze życie zarówno społeczne, jak i biznesowe. Blogi, mikroblogi, fora, Nasza-klasa, Facebook to obecnie codzienność.

Stworzenie grupy na przykład na Facebooku pozwala na szybki odzew ze strony wolontariuszy, ich znajomych czy osób zainteresowanych z okolicy. Im więcej osób przyłączy się do nas, tym większa grupa ma możliwość dowiedzenia się o wydarzeniach.

Inne ważne kanały komunikacji:

Lokalna impreza

Można jako nośnik informacji wykorzystać już istniejącą lokalną imprezę. Bycie częścią większej imprezy regionalnej czy ogólnokrajowej zwiększa możliwość i prawdopodobieństwo zaangażowania się mediów.

Szkoła – nauczyciele

Szybka możliwość dotarcia do uczniów, ale też do ich rodziców.

Tablica ogłoszeń

W wielu miejscach miast funkcjonują tablice ogłoszeń, gdzie można umieścić informację.

Sołtys, wójt, burmistrz (przedstawiciele lokalnych władz)

Osoba, z którą kontaktują się mieszkańcy. Nie dosyć, że może informować, to jeszcze może dodawać powagi i zachęcać do wzięcia udziału, chociażby w wycieczce w celu poznania najbliższej okolicy.

Lokalne organizacje

Organizacje, które działają na naszym terenie, mają przeważnie sieć kontaktów i osób z nimi związanych. Warto zaprosić te organizacje do współpracy, ale też do informowania o naszych wydarzeniach. Wspaniały moment na budowanie partnerstwa i wspieranie siebie nawzajem w celu ulepszenia jakości życia w okolicy.

Dom kultury

W miejscach, gdzie są domy kultury, warto wykorzystać je jako miejsce przekazywania informacji, lecz również jako miejsce znajdowania koalicjantów.

Sklep

W celu umieszczenia plakatu bądź ulotek.

Kościół

Dla wielu osób to bardzo ważne źródło informacji, również o tym, co dzieje się w okolicy.

Notatka prasowa

Notatka czy komunikat prasowy to podstawowe narzędzie wykorzystywane w kontaktach z dziennikarzami. Pełni funkcję informacyjną, dlatego powinien być dostosowany do potrzeb i możliwości odbiorcy. Tylko wtedy spełni swoje zadanie.

Celem komunikatu jest publikacja zawartych w nim informacji w prasie/Internecie lub zamieszczenie relacji w radio/telewizji. Komunikat powinien być zatem skonstruowany tak, aby dziennikarz chciał go wykorzystać.

Konstrukcja

- Data i nazwa dokumentu,
- Tytuł,
- Lead – akapit z informacjami podstawowymi (Kto? Co? Kiedy? Gdzie? Dlaczego? Jak?),
- Rozwinięcie (kilka akapitów, w których odniesiesz się do faktów z leadu, rozszerzając zakres informacji),
- Źródło dalszych informacji (zwykle link do strony WWW, telefon do siebie, e-mail),
- Boilerplate – informacja o organizacji, którą reprezentujesz.

Treść

- Sformułuj temat komunikatu prasowego – zastanów się, o czym chcesz poinformować odbiorcę komunikatu.
- Wyodrębnij trzy kluczowe przesłania.
- Styl pisania dostosuj do możliwości czytelnika i unikaj ogólnikowych lub specjalistycznych wyrażeń.
- Zawsze staraj się pisać w sposób jak najbardziej zrozumiały i przejrzysty.
- Unikaj zdań wielokrotnie złożonych, które ciągną się przez kilka wierszy, pisz zwięźle, rzeczowo, konkretnie i na temat.
- Prezentuj fakty, a nie swoje opinie.
- Unikaj sformułowań promocyjnych i emocjonalnych przekazów, notatka to nie reklama.

- Pisz w trzeciej osobie.
- Podawaj przykłady zamiast pustych słów, podpieraj się danymi, wypowiedziami ekspertów, podaj ich pełne imię i nazwisko oraz tytuł naukowy, instytucję, w której pracują.
- Możesz dodać zdjęcie, grafikę lub wykres, pamiętaj jednak, żeby plik nie był zbyt duży (maksymalnie 2–4 Mb).

Zasady formatowania komunikatu prasowego

- Wykorzystaj papier firmowy.
- Zawsze używaj tej samej czcionki i interlinii.
- Komunikat nie powinien być dłuższy niż 1,5 strony (im krótszy, tym lepiej).

Wysyłanie komunikatu:

Informację prasową możesz wysłać faksem, listem lub e-mailem, choć ten ostatni sprawdza się najlepiej.

- Przejrzyj lokalną gazetę/portal, wysłuchaj interesującej Cię audycji i sprawdź, kto pisze o podobnych tematach lub się nimi zajmuje, skieruj notatkę prasową bezpośrednio do tej osoby – zwiększa to szansę na publikację.
- Jeśli nie wiesz, komu wysłać materiał – skieruj go do szefa interesującego Cię działu (np. miejskiego).
- Zadzwoń do redakcji na dzień, dwa przed planowanym wydarzeniem i zapytaj, czy informacja dotarła, czy redakcja jest zainteresowana tematem.

Patronat medialny, merytoryczny i honorowy

Trzeba sobie odpowiedzieć na pytania: Po co nam patronat? Co chcemy dzięki niemu osiągnąć? Patronat medialny może nam pomóc nagłośnić imprezę/wydarzenie/działanie i ułatwić dotarcie do większej liczby odbiorców. Patronat merytoryczny czy honorowy to również prestiż dla naszej organizacji i podniesienie rangi przedsięwzięcia.

Atrakcyjna oferta patronacka powinna zawierać informacje o:

- wydarzeniu (co, gdzie i kiedy będzie się działo),
- organizatorze (kto za tym stoi, jakie ma doświadczenie),
- korzyściach dla patrona: co uzyska, wspierając dane wydarzenie, np. promocję, korzystny wizerunek dla instytucji angażującej się w przedsięwzięcia służące ochronie przyrody itp.,
- konkretnych oczekiwaniach od patrona.

Oferta jest wizytówką naszego projektu. Pamiętajmy, że na jej podstawie ktoś podejmie decyzję o udzieleniu (bądź nie) patronatu. Zadbajmy, aby była:

- bardzo konkretna (wiadomo, co się wydarzy, co zaoferujemy, czego oczekujemy),
- atrakcyjna (pokażmy, czym nasz festyn różni się od wielu innych),
- przekonująca (udowodnijmy, że to właśnie nas warto wesprzeć, a nie wiele innych inicjatyw, dajmy się zapamiętać),

- poprawna technicznie (jeden, góra dwa pliki wysłane e-mailem, pliki o wielkości mieszczącej się w standardach wysyłania e-maili, zaadresowana do właściwej redakcji/instytucji).

Oferta powinna być dopasowana do medium, instytucji, do którego się zwracamy (do jego specyfiki itp.) – nie zwracamy się do ogólnopolskiej redakcji o patronat nad konkursem dla 20 osób w małej gminie, szukamy mediów branżowych lub lokalnych, odpowiadających naszemu działaniu.

Przykładowe treści pism z prośbą o patronat można znaleźć w Internecie. Jeśli potrzebny jest wzorzec, najlepiej przejrzeć kilka, stosować się do zasad i stworzyć swój własny, solidny dokument.

W materiałach wykorzystano:

- Kadragic A., Czarnowski P., *Public relations, czyli promocja reputacji. Praktyka działania*, Warszawa 1997.
- Flodin B., *Planlagd kriskommunikation*, Stockholm 1999.
- www.ngo.pl.
- Detz J., *Nie co mówić, ale jak mówić*, Gdańsk 2007.
- Materiały szkoleniowe towarzyszące szkoleniu *Sztuka prezentacji i wystąpienia publiczne, psychologia konfliktu i kontakty z mediami* w ramach projektu Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków *Ekointerwencje – zwiększanie zaangażowania społeczeństwa w ochronę obszarów Natura 2000*.

Paulina Skoczylas-Ciepierska

Studio Bliki

Przygotowanie materiałów informacyjnych

Materiały informacyjne służą przekazywaniu danych w skrótowej formie. Ich zadaniem jest zachęcić odbiorcę do poświęcenia – zazwyczaj bardzo krótkiej – chwili uwagi oraz przedstawienie najważniejszych zagadnień w prostej formie. Dlatego tak ważna jest ich atrakcyjna graficznie oprawa.

Plakat, ulotka i folder różnią się nie tylko formatem czy też wartością merytoryczną, ale przede wszystkim charakterem oddziaływania i rodzajem kontaktu, jaki nawiązuje z nimi odbiorca. Dystans, który dzieli odbiorcę od mijanego w pośpiechu plakatu, wymaga zastosowania zupełnie innych środków niż bezpośrednia lektura wielostronicowego folderu, czytanej np. w poczekalni.

Mimo oczywistych różnic można sformułować kilka ogólnych zasad, dzięki którym nasze materiały będą atrakcyjne, a co ważniejsze, przejrzyste i czytelne.

1. Dobór formatu i papieru

Przy wyborze formatu oraz papieru publikacji musimy zwrócić uwagę na dwa aspekty – jej rodzaj oraz koszty produkcji. Pomogą w tym odpowiedzi na poniższe pytania:

- Z jakiej odległości praca będzie oglądana? (rozmiar)
- W jakich warunkach ma być oglądana/przeoglądana/czytana? (poręczność, gramatura)

fol. Bożena Flucienicka

- Jak wiele materiału musi zawierać? (objętość)
- Czy drukujemy ją we własnym zakresie, cyfrowo, czy offsetowo? (Uzależniamy to od nakładu, budżetu oraz poziomu wykończenia, np. rozcinania, nadkrawania, perforowania.)

Przy minimalizacji kosztów należy uwzględnić, czy wybrany format należy do któregoś z popularnych szeregów: A, B lub C (tabele dostępne w Wikipedii i na stronach drukarni) i czy przy powieleniu mieści się na pełnym arkuszu, tak by nie marnować papieru na niezadrukowane obszary. W zależności od rodzaju druku najbardziej wydajny format pracy możemy obliczyć sami lub poprosić o pomoc drukarnię. Podobnie dokonujemy decyzji odnośnie do gramatury oraz rodzaju papieru (powlekany, niepowlekany itp.).

2. Proporcje treści i materiału ilustracyjnego

Aby przyciągnąć uwagę odbiorcy, najlepiej zaintrygować go obrazem. Tekst – o ile nie został przedstawiony ilustracyjnie – nie ma takiej optycznej mocy. Dlatego warto, nawet kosztem bezwzględnych skrótów, wygospodarować miejsce na dużą ilustrację (np. zajmującą 30–40% powierzchni). Lepiej zadziała jedno duże zdjęcie niż kilka małych. Dodatkową zaletą dużej fotografii jest możliwość umieszczenia na niej tytułu lub hasła, co pozwoli silniej połączyć ją z treścią, a czytelnikowi ułatwi kojarzenie oraz – ważne dla nas – zapamiętywanie.

3. Jakość ilustracji

Planując publikację dużego zdjęcia lub ilustracji, należy zadbać o ich odpowiednie parametry techniczne, które zapewnią dobrą jakość wydruku. Kiedy zamawiamy materiały u fotografów i rysowników czy też szukamy ich samodzielnie w sieci, powinniśmy zwrócić uwagę przede wszystkim na faktyczną wielkość bitmapy, czyli jej rozmiar wyrażony w milimetrach w najczęściej stosowanej w druku, i zazwyczaj koniecznej, rozdzielczości 300 dpi. Wymagany rozmiar zależy od wielkości zdjęcia, które chcemy zamieścić w naszej publikacji – np. zdjęcie drukowane w formacie A4 powinno mieć rozmiar 210 × 297 mm (2480 × 3508 pikseli). Warto sprawdzić w przybliżeniu także jego kolorystykę. W plikach przeznaczonych do druku wymagana jest przestrzeń kolorystyczna CMYK. Dobrze więc wcześniej sprawdzić, jakie ograniczenia kolorystyczne ma w porównaniu z ekranową przestrzenią RGB (niektóre kolory nie będą równie żywe i wyraziste). Należy także pamiętać, że do druku nadają się materiały z rozszerzeniami plików obrazkowych, m.in.: .tiff, .jpg, .psd, .pdf.

4. Podział tekstu

Zbyt duże nagromadzenie ciągłego tekstu nie sprzyja czytelności publikacji. Dlatego ważne jest nie tylko dobre merytoryczne opracowanie (z podziałem np. na tytuły, rozdziały, wypunktowania czy zaznaczenia), ale również graficzne zaznaczenie tych elementów za pomocą narzędzi dostępnych w edytorach tekstu i programach do składu publikacji (czyli pogrubienie, podkreślenie, kursywa, wcięcie akapitowe, wyliczenie, justowanie itp.). Oczywiście nie stosujemy wszystkich tych środków jednocześnie. W projektowaniu informacji wskazane są zawsze umiar i konsekwencja.

Najważniejszym elementem pracy z tekstem są jednak tzw. światła, czyli odstępy między literami, wyrazami i wersami. Jeśli zapewnimy im oraz zewnętrznym i wewnętrznym marginesom wystarczającą ilość bieli, publikacja będzie lekka, elegancka i łatwa w odbiorze. Pamiętajmy, że kolumna tekstu powinna sprawiać wrażenie jednolicie szarej – bez nadmiernych zagęszczeń i wyraźnie widocznych dziur, często wymuszanych np. przez pełne justowanie.

5. Dobór fontu

Dobór fontu to kolejny etap, w którym zasada „im mniej, tym lepiej” zazwyczaj się sprawdza. Postarajmy się z ogromnej oferty typograficznej wybierać fonty z szeroką rodziną. W ramach jednego kroju uzyskamy wtedy różne wersje (italic, light, regular, bold, black itp.), które ożywią tekst, chroniąc jednocześnie publikację przed stylistycznym chaosem.

Przyjęło się uważać, że kroje bezszeryfowe (np. Arial) są bardziej nowoczesne od szeryfowych (np. Times New Roman) i tak też dopasowywane są do treści. Nie należy jednak bezwzględnie kierować się tą zasadą chociażby dlatego, że jak udowodniono, zwarty tekst lepiej czyta się złożony fontem szeryfowym, skuteczniej prowadzącym nasz wzrok.

Na jego czytelność wielki wpływ ma również zastosowany rozmiar czcionki. Największy komfort lektury zapewniają litery wielkości od 8 do 12 punktów. 6 punktów to minimum, którego możemy użyć do przypisów lub autorów zdjęć. Powyżej 12 punktów z kolei wyrazy stają się zbyt duże i utrudniają szybką identyfikację słowa. Dlatego używamy ich w krótszych formach, tj. tytułach, hasłach czy cytatach. Oczywiście to wartości orientacyjne, które powinniśmy dopasować zarówno do fontu, jak i do formatu, charakteru i odbiorcy publikacji.

6. Logo i logotyp

Logo jest zazwyczaj tak ważnym elementem, że powinniśmy odpowiednio wyeksponować je w projekcie i bezwzględnie przestrzegać wytycznych projektanta znaku dotyczących kolorystyki, pola ochronnego itp.

Znaki partnerów i sponsorów najlepiej umieścić na białym pasku przy dolnej krawędzi publikacji. Wyraźnie odcinamy w ten sposób pole sponsorskie od treści, unikając ich sztucznego dopasowywania, oraz zapewniamy białe tło – najwygodniejsze do reprodukcji – najczęściej bardzo różnie przygotowanych znaków firmowych. W tym przypadku także trzeba pamiętać o wymaganym polu ochronnym, wzajemnych proporcjach znaków oraz wytycznych w zakresie ich stosowania.

7. Przygotowanie do druku

Przygotowanie do profesjonalnego druku jest oddzielnym, bardzo szerokim zagadnieniem, które dzięki rozwojowi technologii oraz plikom PDF staje się na szczęście coraz mniej skomplikowane. Jeśli jednak drukujemy na innym podłożu niż papier lub nasz projekt jest nietypowy pod innymi względami, koniecznie dowiedzmy się, jakiego typu plików wymaga drukarnia. Może się okazać, że potrzebna jest wektorowa wersja pliku (tzw. krzywych, np. .ai, .cdr), w której wszystkie dane zapisane są w matematycznej postaci i – odwrotnie niż w bitmapie – nie występuje rozdzielczość. Sprawdźmy też, jak szerokie spadki powinniśmy nadać, by przy rozcinaniu projektu uniknąć niezadrukowanych obszarów na rogach. Wszystkie wskazówki i wymagane parametry możemy znaleźć na stronach dobrych drukarni. Jeśli natomiast drukujemy we własnym zakresie, pamiętajmy o właściwych rozdzielczościach bitmap (300 dpi), ustawieniu drukarskiej przestrzeni kolorystycznej CMYK (nie ekranowej RGB), dodaniu linii cięcia lub bigowania (które wskażą miejsce, gdzie projekt kończy się lub zgina) i o właściwej gramaturze papieru – szczególnie istotnej – by uniknąć efektu przebijania przy popularnym druku dwustronnym.

Wskazane zagadnienia to zaledwie szkic tematu. Warto przy użyciu fachowej literatury (np. „Poligrafia – praktyczny przewodnik” Davida Banna), internetu, a przede wszystkim dzięki obserwacji dobrych przykładów rozwijać własną estetyczną wrażliwość i efektywniej komunikować się z odbiorcą.

Jakie korzyści daje dzika przyroda?

Kilka wieków temu przyrodę postrzegano głównie jako źródło surowców kopalnych, drewna czy pożywienia. W miarę rozwoju cywilizacji stopniowo zaczęliśmy zdawać sobie sprawę z tego, że coraz trudniej jest zdobywać zarówno surowce nieodnawialne, jak i odnawialne zasoby przyrody. Systematycznie zmniejszała się powierzchnia lasów, każdy skrawek ziemi nadającej się pod uprawę starano się zagospodarować. Stopniowo zauważono, że w wyniku presji na środowisko naturalne niektóre gatunki roślin i zwierząt bezpowrotnie giną, a zanieczyszczenie powietrza i wód powoduje negatywne skutki zdrowotne. Okazało się wtedy, że dzikiej przyrodzie i czystemu środowisku można przypisać wartość związaną nie tylko z ich charakterem użytkowym. Problemem zajęli się ekonomiści.

Wycenić bezcenne

Pierwszym ekonomistą, który w latach 60. XX w. zwrócił uwagę na rozróżnienie wartości użytkowej i pozaużytkowej w kontekście walorów środowiska naturalnego, był John Krutilla. Jego wstępną klasyfikację rozwinęto i obecnie ekonomiści środowiska są zgodni, że wartość całkowitą przypisywaną środowisku można podzielić na następujące elementy (patrz rys. 1)¹.

Kategoria wartości użytkowej obejmuje:

a. Wartość użytkową bezpośrednią, a więc np. wartość drewna uzyskiwanego z lasu, wartość roślin leczniczych, które można wykorzystać do produkcji leków. Tego typu wartość może mieć czysty wymiar gospodarczy i finansowy, ale niekoniecznie. Wartość estetyczna jest również rodzajem wartości użytkowej.

b. Wartość pośrednią, np. zdolności re-tencyjne lasu, które mają pozytywny wpływ na utrzymanie odpowiedniej wilgotności pobliskich gruntów uprawnych czy na zmniejszanie ryzyka powodzi.

Wartość pozaużytkowa dzieli się na:

- a. wartość egzystencji, która odwołuje się do czystej satysfakcji, jaką można czerpać z istnienia danego dobra przyrodniczego, nawet jeżeli wiadomo, że nigdy się go nie zobaczy „na własne oczy”.
- b. wartość spuścizny, która związana jest z faktem, że wiele osób chciałoby, aby dany zasób przyrody był dostępny również dla przyszłych pokoleń.

Pomiędzy kategoriami wartości użytkowej i pozaużytkowej mieści się jeszcze wartość opcyjna, czyli założenie, że dany zasób, choć w tej chwili może wydawać się niepotrzebny, w przyszłości okaże się cenny (np. być może zostaną odkryte właściwości lecznicze danego gatunku roślin). Wartość opcyjna może się ujawnić zarówno w postaci wartości użytkowej, jak i pozaużytkowej.

Rysunek 1.

Podział wartości środowiska naturalnego na kategorie

¹ Klasyfikacja wartości może mieć wiele interpretacji różniących się detalami, jednak wszędzie zachowany jest podstawowy podział na wartość użytkową i pozaużytkową.

Niektórzy uważają, że środowiska naturalnego i jego składników nie powinno się wyceniać, gdyż są to dobra bezcenne i próby ujęcia ich w kategoriach pieniężnych są nieetyczne, podobnie jak próby wyceny wartości ludzkiego życia. Ekonomisci środowiska szanują taką argumentację, jednak brak wyceny dóbr środowiskowych mógłby doprowadzić do sytuacji, w której przypisano by im wartość zerową. Takiej sytuacji trzeba w interesie społecznym unikać.

Metody wyceny

Wśród najbardziej popularnych metod wyceny dóbr środowiskowych można wymienić:

1. Metodę kosztu podróży dla dóbr o walorach turystycznych, w przypadku których koszty wydane na podróż do danego miejsca stanowią punkt odniesienia dla wartości.
2. Metodę wyceny warunkowej (CVM, *Contingent Valuation Method*), która polega na analizie ankiet wraz ze szczegółowymi opisami hipotetycznych sytuacji, w których respondenci pytani są, ile skłonni byliby zapłacić np. za ochronę danego obiektu przyrodniczego lub też jakiej rekompensaty domagaliby się, jeżeli dane dobro miałoby zostać zniszczone.
3. Metodę kosztu zastąpienia/naprawy, czyli próba szacowania wartości danego dobra czy też jego funkcji w przyrodzie poprzez odniesienie do kosztów naprawy strat, które występują w sytuacji zniszczenia tego dobra czy też naruszenia jego naturalnych funkcji przyrodniczych. Na przykład jeżeli w wyniku regulacji rzeki jej naturalne zdolności retencyjne zostały osłabione i wystąpiła powódź, oszacowanie strat powodziowych może posłużyć jako przybliżenie wartości, jaką można by przypisać zdolnościom retencyjnym rzeki.

Dla dóbr użytkowych występujących na konwencjonalnych rynkach stosuje się często wycenę poprzez odniesienie do cen rynkowych, a więc do dochodu pieniężnego, jaki można uzyskać z danych dóbr.

Szacunkowa wartość usług ekosystemowych Puszczy Białowieskiej

Dochód ze sprzedaży owoców leśnych (jeżyny, maliny, borówki, poziomki)	20 000 EURO/rok
Dochód ze sprzedaży grzybów	180 000 EURO/rok
Dochód ze sprzedaży miodu i innych produktów pszczelich	100 000 EURO/rok
Dochód ze sprzedaży biletów wstępu do rezerwatów i muzeów	300 000 EURO/rok

Źródło: Bartczak A., Buszko-Briggs M., Żylicz T. 2005. Koncepcja wyceny wartości lasów w Polsce. A report by Warsaw Center of Ecological Economy (University of Warsaw) for General Directorate of State Forests.

Istnieje wiele przykładów wyceny polskich dóbr środowiskowych. Pierwsze profesjonalne badanie metodą CVM zostało wykonane w Warszawskim Ośrodku Ekonomii Ekologicznej w latach 1994–1995 i dotyczyło ochrony Morza Bałtyckiego przed nadmiernym napływem substancji takich jak azotany i fosforany. Jego wyniki wskazały, że Polacy byliby skłonni zapłacić średnio prawie 3% swojego rocznego dochodu za to, aby uchronić Bałtyk i nadbałtyckie plaże przed negatywnymi skutkami eutrofizacji. Deklarowane w badaniu kwoty oszacowano na prawie 2 mld zł rocznie.

Kiedy więc patrzymy na fragment dzikiej przyrody, warto uświadomić sobie, że wartości wynikające z czystej chęci, aby to dobro istniało i zostało zachowane dla naszych dzieci i wnuków, są tak samo uzasadnione i możliwe do oszacowania jak potencjalne zyski wynikające z fizycznego zastosowania danego dobra do określonej działalności gospodarczej. Wycena i uwzględnienie tych wartości w procesie podejmowania decyzji gospodarczych to wielkie wyzwania współczesnej ekonomii środowiska.

Ocieplenia budynków

Problem: niektóre gatunki ptaków, pierwotnie gniazdujących w dziuplach lub niszach skalnych, zdołały dostosować się do krajobrazu zmienionego przez człowieka. Obecnie ich miejsca lęgowe często znajdują się w budynkach. Dotyczy to przede wszystkim wróbla domowego (*Passer domesticus*) i jerzyków (*Apus apus*), które gniazdują głównie w stropodachach.

W ostatnich latach w wielu miejscach w Polsce prowadzone są na szeroką skalę prace termomodernizacyjne, same w sobie bardzo pożyteczne – dzięki termoizolacji z budynku ucieka mniej ciepła. To pozwala zmniejszyć zużycie energii (a tym samym obniżyć koszty ponoszone przez mieszkańców). Jednak gdy prace przebiegają nieprawidłowo, powodują zniszczenie ptasich lęgów lub utratę zajmowanych dotychczas siedlisk lęgowych.

Jakich gatunków dotyczy: poza jerzykami i wróblami domowymi w budynkach może gniazdownić kilkanaście innych gatunków. Do najczęściej spotykanych należą: gołąb miejski (*Columba livia urbana*), kawka (*Corvus monedula*), oknówka (*Delichon urbicum*), szpak (*Sturnus vulgaris*) i pustulka (*Falco tinnunculus*). Z tej grupy stropodachy może zamieszkiwać gołąb (przy średnicy otworów powyżej 10 cm) i kawka (przy średnicy powyżej 8 cm). Miejsca te mogą być także schronieniem dla nietoperzy.

Jak prawidłowo przeprowadzić prace:

Planując prace remontowe, inwestor powinien uzyskać ekspertyzę ornitologiczną. Przy pracach zaplanowanych między 1.09. a 31.03. może być ona dokonana wiosną poprzedzającą remont. Jeśli prace przypadną między 1.04. a 31.08. – rok wcześniej. Zadaniem ornitologa jest określenie:

- czy w budynku gniazdują ptaki (jeśli tak, to gdzie i w jakiej liczbie),
- czy są miejsca, w których ptaki mogą się zagnieździć,
- jakich metod należy użyć dla zapewnienia nieobecności zwierząt w budynku w momencie rozpoczęcia prac,
- jakie działania kompensacyjne można zastosować.

Przed przystąpieniem do prac konieczne jest zabezpieczenie wszystkich miejsc, do których ptaki mogłyby się dostać i później zostać zamurowane. Zalecany termin prowadzenia prac zabezpieczających jest okres od początku września do końca lutego. Usuwanie pustych gniazd przed 16 października, zgodnie z *Ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 (Dz. U. nr 151, poz. 1220 ze zm.)*, wymaga pisemnej zgody Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska. Jeśli termin wykonania prac dociepleniowych obejmuje okres między 1.03. a 15.10., konieczne jest zgłoszenie do Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska wniosku o zgodę na płoszenie i niepokojenie ptaków w okresie lęgowym. Jeśli, niezależnie od terminu prac, planowane jest również zamknięcie otworów do stropodachów lub zniszczenie innych siedlisk ptaków stwierdzonych przez ornitologa, konieczne jest również wystąpienie do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska. Obowiązki te nakłada ustawa o ochronie przyrody (art. 56 ust. 2). W obu przypadkach załącznikiem do wniosku powinna być wykonana ekspertyza ornitologiczna.

Często technicznie możliwe jest pozostawienie niezamkniętych otworów wlotowych do stropodachów. Główna funkcja stropodachu polega na odprowadzeniu nadmiaru ciepła latem i zapewnieniu odpowiedniej cyrkulacji pary wodnej w budynku – obecność gniazd nie ogranicza tej funkcji. Otwory powinny być zamykane, jeśli harmonogram prac przewiduje wypełnianie stropodachów fibrą celulozową, granulatem wełny mineralnej czy granulatem styropianu. W takich przypadkach działaniem kompensacyjnym jest wywieszenie w pobliżu zamkniętych otworów odpowiednich budek lęgowych. Obecnie na rynku działa co najmniej dziesięć firm i organizacji oferujących gotowe budki wykonane specjalnie dla jerzyków, wróbli i pustulek (gatunków najsilniej związanych ze stropodachami). W przypadku nietoperzy szczegółowe zasady prowadzenia prac ociepleniowych nie szkodzących tym zwierzętom zamieszczone są w poradniku „Docieplanie budynków w zgodzie z zasadami ochrony przyrody” Polskiego Towarzystwa Ochrony Przyrody SALAMANDRA

Interwencje w przypadku łamania prawa przy ocieplaniu budynków

Zgodnie z cytowaną wcześniej ustawą o ochronie przyrody oraz z *Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 roku w sprawie gatunków dziko żyjących zwierząt objętych ochroną* (Dz. U. 2004 nr 220, poz. 2237) wszystkie wymienione wcześniej gatunki są objęte ochroną prawną. Jeśli w budynku zasiedlonym przez ptaki są prowadzone prace dociepleniowe, a inwestor nie posiada odpowiednich zezwoleń z RDOŚ i GDOŚ, dopuszcza się wykroczenia przeciwko środowisku (zgodnie z art. 127 pkt 2 lit. e ustawy o ochronie przyrody). Jeśli pisklęta zostały zakratowane lub zamurowane, co uniemożliwiło ich karmienie przez dorosłych, skutkuje to ich śmiercią głodową. To z kolei kwalifikuje czyn jako przestępstwo zgodnie z art. 35 ust. 2 *Ustawy o ochronie zwierząt z 21 sierpnia 1997* (Dz. U. nr 106, poz. 1002 ze zm.). Dlatego też w przypadku ociepleń prowadzonych niezgodnie z prawem, szczególnie w nagłych przypadkach (jak zamurowywanie piskląt) należy wezwać policję lub straż miejską. Funkcjonariuszom, którzy mają obowiązek przyjechać do takiego zgłoszenia, warto przekazać wydruk odpowiednich przepisów.

W przypadku spotkania się z prowadzeniem prac, które zagrażają ptakom, w pierwszej kolejności należy skontaktować się z zarządcą budynku i przedstawić sytuację. Ta sama informacja powinna zostać przekazana zarządcy pisemnie, z potwierdzeniem odbioru i datą na kopii. Informację o zagrożeniu dla ptaków należy dodatkowo przesłać listem poleconym do: Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska i Powiatowego Inspektoratu Nadzoru Budowlanego. W przypadku prowadzenia prac budowlanych mogących zagrazić ptakom na terenie inwestycji lub ich siedliskom organ nadzoru budowlanego zobowiązany jest do wstrzymania prowadzonych prac budowlanych (pod groźbą odpowiedzialności karnej przewidzianej w art. 231 Kodeksu karnego (Dz. U. z 1997 nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

Inwestycje w zgodzie z przyrodą – budowa dróg i autostrad

Oddziaływanie dróg i autostrad na środowisko

Oddziaływanie dróg i autostrad na środowisko obejmuje przede wszystkim następujące czynniki:

1. Emisja gazów i pyłów oraz emisja hałasu i wibracji (wpływ na zdrowie ludzi i jakość życia, płoszenie gatunków, depozycja zanieczyszczeń w środowisku powodująca np. zakwaszanie gleby).
2. Emisja zanieczyszczonych wód opadowych i roztopowych (oraz ewentualne awaryjne skażenia środowiska w przypadku np. wypadku cysterny przewożącej substancje niebezpieczne).
3. Zmiany stosunków wodnych, związane np. z ingerencją w naturalne ukształtowanie terenu.
4. Fragmentacja środowiska – zarówno w sensie przyrodniczym (np. zmiana struktury siedlisk, odcięcie zwierząt od naturalnych siedlisk), jak i urbanistycznym (zmiana warunków dostępności terenu, ubytek terenów rekreacyjnych i innych).
5. Tworzenie bariery na szlakach migracyjnych zwierząt (ssaki, ptaki, gady, płazy, nietoperze), niejednokrotnie kumulującej się z innymi czynnikami wzmacniającymi efekt bariery (inne drogi, linie kolejowe, zabudowa wielkopowierzchniowa itp.).
6. Uaktywnienie kolejnych procesów inwestycyjnych (np. utworzenie centrum logistycznego lub kompleksu przemysłowego przy węźle autostradowym).
7. Zniszczenie siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków (w tym także na etapie budowy – np. zagospodarowanie mas ziemnych).
8. Przekształcenie koryta rzeki i zmiana jego reżimu wodnego (w przypadku kolizji inwestycji z ciekami wodnymi).

Powyżej przedstawione typy oddziaływań nie wyczerpują katalogu możliwych interakcji ze środowiskiem. W praktyce także waga każdego z tych czynników będzie uzależniona od charakteru środowiska, w którym prowadzona jest inwestycja. Raport OOS powinien dać odpowiedź na pytanie, które rodzaje („scenariusze”) oddziaływań mogą wystąpić na poszczególnych etapach realizacji inwestycji, jaki będą miały one zasięg i natężenie oraz jakie wywołają skutki w środowisku. W ślad za tym powinna iść propozycja adekwatnych i możliwych do realizacji działań mających na celu wyeliminowanie, zminimalizowanie i zrekompensowanie negatywnych oddziaływań.

Minimalizacja oddziaływania dróg i autostrad na środowisko

Minimalizacja prognozowanych negatywnych oddziaływań powinna obejmować działania organizacyjne, techniczne, logistyczne i in. Wśród najważniejszych propozycji należy wymienić następujące:

1. Wyznaczenie trasy w sposób jak najmniej ingerujący w tereny wrażliwe i cenne pod względem środowiskowym. Lokalizacja jest kluczowym czynnikiem mającym znaczenie dla istotności, skali i zasięgu oddziaływań.

2. Zlokalizowanie placów magazynowych, dróg technicznych, tras dowozu surowców oraz miejsc depozycji mas ziemnych poza siedliskami chronionymi i siedliskami gatunków, z dala od zabudowań ludzkich i od innych wrażliwych elementów środowiska (np. cieki wodne, tereny podmokłe).
3. Dostosowanie harmonogramu prac do wymagań biologicznych gatunków znajdujących się w rejonie realizacji przedsięwzięcia (np. poza okresem lęgowym ptaków, poza porami dnia, w których aktywne są nietoperze itp.).
4. Ujęcie i oczyszczenie zanieczyszczonych wód opadowych i roztopowych oraz odprowadzenie ich do środowiska w odpowiednim miejscu.
5. Prowadzenie wykopów w sposób nie powodujący przesuszania gruntu (np. z zastosowaniem ścianek larsenowskich).
6. Minimalizacja emisji hałasu poprzez budowę odpowiednich wałów ziemnych, ekranów akustycznych, zastosowanie tzw. cichej nawierzchni, odpowiednią organizację ruchu lub utworzenie pasów zieleni izolacyjnej.
7. Minimalizacja emisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych do powietrza poprzez tworzenie pasów zieleni wzdłuż drogi, odpowiednią organizację ruchu oraz utrzymywanie drogi w odpowiednim stanie.
8. Odpowiednie oświetlenie drogi, które nie spowoduje nadmiernych zmian behawioru zwierząt (wabienia bądź odstraszenia) – a więc np. kierunkowe lampy o niskiej emisji promieniowania UV; budowa osłon antyolśnieniowych na węzłach drogowych.
9. Budowa odpowiednio zlokalizowanych i skonstruowanych przejść dla zwierząt oraz przepustów dla płazów z systemem naprowadzania osobników do tych obiektów.
10. Przechodzenie przez doliny rzeczne w sposób zapewniający ich ciągłość ekologiczną, a więc m.in. preferowanie estakad względem nasypów ziemnych.
11. Projektowanie elementów odwodnienia (oraz ogólnie – placu budowy) w sposób, który nie doprowadzi do tworzenia pułapek dla zwierząt.
12. Zagospodarowanie zieleni przydrożnej w sposób odciągający ptaki, nietoperze i owady od drogi oraz zaprojektowanie zieleni zapewniającej zwiększenie wysokości ich przelotów nad drogą.
13. Preferowanie płaskich konstrukcji mostów zamiast konstrukcji wiszących z dużą liczbą lin podtrzymujących (w przypadku olinowania mostu jego elementy powinny być podświetlone w celu zwiększenia widoczności dla przelatujących ptaków).
14. Kompensowanie utraconych wartości przyrodniczych: kompensacja siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, kompensacja np. utraconej pojemności retencyjnej. Należy przy tym pamiętać, że kompensacja powinna być traktowana jako ostateczność (dopiero po wyczerpaniu możliwości minimalizacji negatywnych oddziaływań) oraz że powinna być adekwatna do skali i charakteru negatywnych skutków realizacji projektu.

Przedstawiony powyżej katalog działań minimalizujących jest ogólny i nie wyczerpuje wszystkich możliwości. W praktyce bardzo ważną rolę odgrywają szczegóły dotyczące inżynierskich i przyrodniczych rozwiązań. Są one przedstawione w przepisach oraz normach branżowych i poradnikach dobrych praktyk (np. R. Kurek, *Poradnik projektowania przejść dla zwierząt i działań ograniczających śmiertelność fauny przy drogach*, Warszawa 2010).

Elektrownie wiatrowe – za czy przeciw?

Cywilizacja potrzebuje energii i musi ją produkować, mimo że koszty jej wytwarzania potrafią być znaczne. Najczęściej energię pozyskuje się, wykorzystując spalanie paliw kopalnych, co jednak powoduje zanieczyszczenie powietrza, a także emisję gazów cieplarnianych wywołujących zmiany klimatyczne. Jednym z możliwych sposobów ograniczania emisji gazów cieplarnianych do atmosfery jest wykorzystywanie alternatywnych, odnawialnych źródeł energii (OZE) – ujarzmianie energii słonecznej, wiatrowej, wodnej oraz pozyskiwanie energii z biomasy. W Polsce dość duży potencjał ma energetyka wiatrowa. Zakłada się, że do roku 2020 aż 20% energii pochodzić będzie ze źródeł odnawialnych (w tym 35% to energia wiatrowa), co pozwoli na ograniczenie emisji CO₂ o 20%.

Produkcja energii za pomocą turbin wiatrowych nie powoduje emisji dwutlenku węgla do atmosfery ani zanieczyszczania powietrza. Wytwarzając energię w ten sposób, dbamy więc o jakość środowiska i przyczyniamy się jednocześnie do uniezależnienia od zasobów paliw kopalnych. Czy jednak wiatraki nie niosą ze sobą innych zagrożeń?

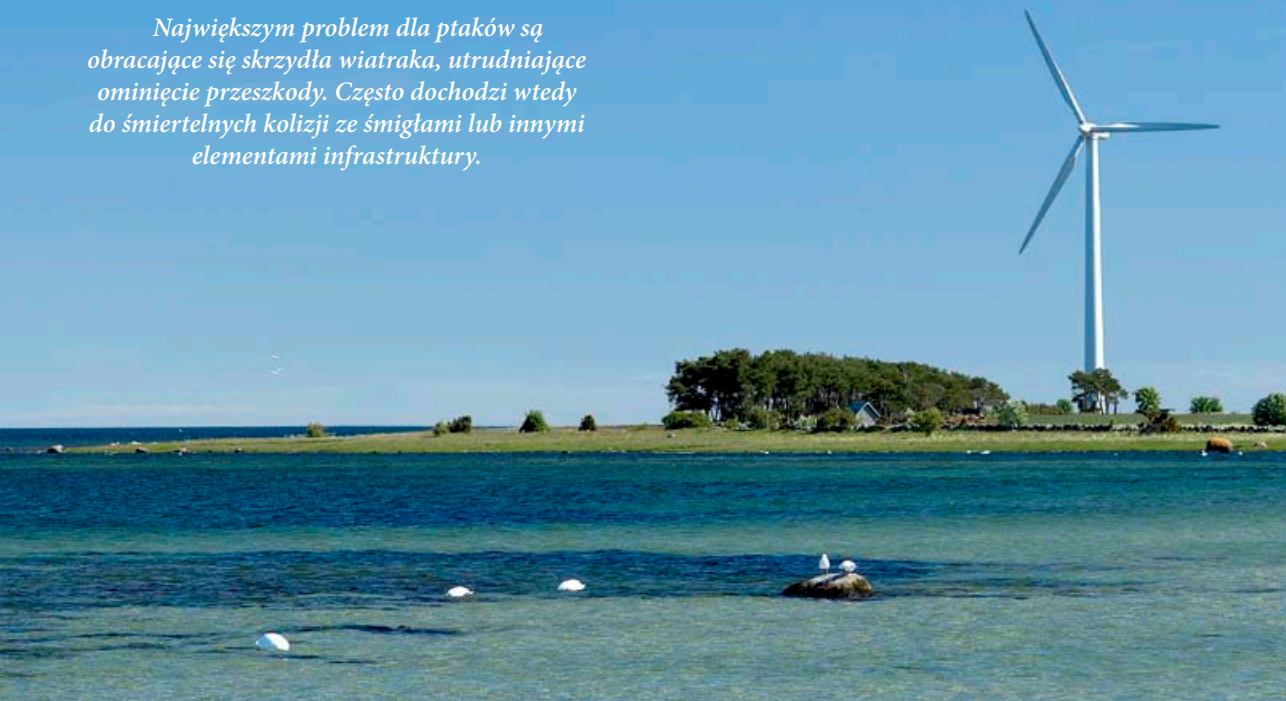
Elektrownie wiatrowe stawiane są na terenach otwartych. Najczęściej są to duże instalacje – o wysokości kilkudziesięciu metrów, stawiane w grupach, po kilkanaście, kilkadziesiąt. Ze względu na wielkość konstrukcji musi ona zostać wyposażona w potężne fundamenty, których budowa jest poważną ingerencją w środowisko.

Zwierzęta żyjące na terenach otwartych, szczególnie ptaki i nietoperze, nie potrafią zaadaptować się do tego typu obiektów. Niektóre z nich mogą wręcz nie zauważać masztów wiatraków oraz poruszających się skrzydeł. Inne mogą je mylić z drzewami i obiektami, na których można siadać. Dla jeszcze innych wiatraki mogą się wydawać niebezpieczeństwem, którego po prostu należy unikać.

Wiatraki w Grönhögen – Szwecja, fot. Łukasz Zandecki

Największym problem dla ptaków są obracające się skrzydła wiatraka, utrudniające ominięcie przeszkody. Często dochodzi wtedy do śmiertelnych kolizji ze śmigłami lub innymi elementami infrastruktury.

Mellboda – Szwecja, fot. Łukasz Zandecki

Największym problemem dla ptaków są obracające się skrzydła wiatraka, utrudniające ominięcie przeszkody. Często szybko poruszające się śmigło jest dla nadlatujących ptaków niewidoczne, czasem starają się je zignorować, nie kojarząc go z niebezpieczeństwem. Badania prowadzone na istniejących już elektrowniach wiatrowych potwierdzają, że źle zlokalizowane farmy wiatrowe są przyczyną znacznej śmiertelności ptaków. Przykładem może być elektrownia na norweskiej wyspie Smøla, na której o wiatraki rozbijają się zarówno miejscowe pardwy – ptaki, które prawdopodobnie w ogóle nie zauważają turbin, jak i migrujące drapieżniki, szczególnie orły bieliki (w ciągu 5 lat zginęło ich co najmniej 40).

To, czy dana elektrownia wiatrowa szkodzi ptakom, czy nie, zależy od jej lokalizacji. Niektóre gatunki ze względu na swoje zwyczaje są bardziej niż inne narażone na wpływ wiatraków. Według wytycznych przygotowanych w roku 2007 przez OTOP oraz Polskie Stowarzyszenie Energetyki Wiatrowej ważne jest, by przy poszukiwaniu lokalizacji dla nowej elektrowni wiatrowej wcześniej sprawdzić, jakie ptaki i nietoperze występują w okolicy w sezonie lęgowym, w zimie oraz w czasie migracji, i zastanowić się, jak elektrownia na nie wpłynie. Bardzo ważne jest unikanie stawiania elektrowni wiatrowych na trasach intensywnej migracji ptaków. Ptaki lęgające się w okolicy najczęściej przyzwyczajają się do wiatraków i omijają je. Dzięki przeprowadzeniu takiej analizy i właściwej lokalizacji farmy wiatrowej możliwe jest zapewnienie czystej energii bez szkody dla środowiska.

Jeśli w okolicy planowana jest budowa dużej elektrowni wiatrowej, inwestor ma obowiązek powiadomić odpowiednią regionalną dyрекcję ochrony środowiska oraz miejscowe władze decydujące o zagospodarowaniu przestrzennym terenu. Warto więc w razie wątpliwości, czy w danym miejscu elektrownia nie będzie szkodzić naturze, sprawdzić, czy został wykonany dla danej inwestycji rzetelny raport oceny oddziaływania na środowisko. W razie wątpliwości, czy dana ekspertyza wykonana jest prawidłowo, należy skontaktować się z miejscowym RDOŚ.

Skuteczna ochrona przed powodzią musi być podporządkowana ochronie przyrody

Nie istnieje absolutna ochrona przeciwpowodziowa. Powodzie były, są i będą. Choć należą do zjawisk naturalnych, niektóre działania człowieka przyczyniają się do zwiększenia ich skutków i prawdopodobieństwa wystąpienia. Doświadczenia państw wysoko uprzemysłowionych pokazują, że próby ograniczania powodzi poprzez stosowanie rozwiązań tradycyjnych, jak regulacja rzek, budowa obwałowań oraz zapór wodnych, są na dłuższą metę mało skuteczne, a w wielu przypadkach prowadzą do wzrostu zagrożenia powodzią.

Co jest problemem w Polsce?

Jedną z największych bolączek ochrony przeciwpowodziowej jest brak zarządzania ryzykiem powodziowym w granicach zlewni (całość obszaru, z którego wody spływają do danej rzeki). Ponieważ procesy zachodzące w górnym biegu rzeki wywierają wpływ na niższe partie, ochrona terenów leżących w górnej części zlewni powoduje zwiększenie zagrożenia powodziowego na terenach niżej zlokalizowanych.

Inwestycje z zakresu ochrony przeciwpowodziowej w Polsce realizowane są głównie przez Regionalne Zarządy Gospodarki Wodnej wraz z Krajowym Zarządem Gospodarki Wodnej, Wojewódzkie Zarządy Melioracji Wodnych oraz w mniejszym stopniu przez nadleśnictwa i parki narodowe. Instytucje te swoje prace wykonują niezależnie, w odniesieniu do pojedynczych cieków i bez uwzględniania wzajemnych oddziaływań poszczególnych czynności. Zarządy melioracji działają na rzekach mających znaczenie dla rolnictwa i – jak na ironię – celem ich działalności jest ochrona użytków rolnych przed powodzią. Z kolei parki narodowe i (na mocy porozumienia z ministrem środowiska) nadleśnictwa prowadzą swoje działania na ciekach występujących w ich granicach, a RGZW na dużych rzekach uznawanych za istotne dla kształtowania zasobów wodnych oraz ochrony przeciwpowodziowej. Jednostkami działającymi w granicach hydrograficznych zlewni są więc tylko RZGW i KZGW.

Ogromnym problemem ochrony przeciwpowodziowej jest bazowanie głównie na rozwiązaniach anachronicznych, takich jak budowa obwałowań, mokrych zbiorników zaporowych, zabudowa hydrotechniczna rzek polegająca zazwyczaj na ukształtowaniu przekroju poprzecznego cieku w formie trapezu, zwiększanie przepustowości koryt rzecznych i obszarów międzywala.

Działania te, z wyjątkiem niektórych planowanych zapór, nie są poprzedzone modelowaniem matematycznym pozwalającym na określenie skutków hydrologicznych ich realizacji i wybór optymalnych rozwiązań z uwzględnieniem możliwych do zastosowania metod przyjaznych środowisku.

W praktyce okazuje się, że często są one nieskuteczne ponieważ m.in. powodują zwiększenie maksymalnych stanów wód i ulegają awariom. W tak wypracowanym złudnym poczuciu bezpieczeństwa powodziowego następuje zabudowa terenów przez nie chronionych. W momencie przyścia kolejnych powodzi straty powodziowe są coraz większe.

Próby ograniczania powodzi np. poprzez regulację rzek, budowę obwałowań oraz zapór wodnych są w dłuższej perspektywie mało skuteczne, a wielu przypadkach prowadzą do wzrostu zagrożenia powodzią

Źródło: Cezary Korkosz www.cezarykorkosz.pl

Skalę stosowania anachronicznych rozwiązań pokazują dobrze udokumentowane prace prowadzone m.in. w ramach programów operacyjnych funduszy unijnych przyznanych na lata 2004–2006 środków Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego ZPORR i Sektorowego Programu Operacyjnego SPO. Pośród 246 zadań wykonanych w ich ramach najwyżej cztery były inwestycjami przyjaznymi środowisku. W przypadku planowanych przedsięwzięć sytuacja jest podobna. Na 581 zadań przygotowywanych w 2007 r. przez 13 Wojewódzkich Zarządów Melioracji Wodnych ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich PROW i Regionalnego Programu Operacyjnego RPO tylko 10 to inwestycje sprzyjające osiągnięciu dobrego stanu ekologicznego wód.

Jak przeciwdziałać problemowi?

Stosowane rozwiązania przeciwpowodziowe muszą być podporządkowane celom środowiskowym Ramowej Dyrektywy Wodnej, która ustala ramy działania UE w dziedzinie polityki wodnej. Wśród nich szczególną rolę powinny odgrywać przyjazne środowisku metody ochrony przeciwpowodziowej, a więc m.in.:

- odzyskiwanie terenów zalewowych poprzez likwidację lub relokację obwałowań, ponowne łączenie rzek z ich terenami zalewowymi,
- ochrona istniejących naturalnych terenów zalewowych poprzez wprowadzanie zakazów wykonywania na nich technicznych środków ochrony przeciwpowodziowej,
- przywracanie roślinności zgodnie z siedliskami, zwłaszcza na terenach górskich i podgórskich,
- ochrona i tam, gdzie to możliwe, odtwarzanie zdegradowanych terenów wodno-błotnych, meandrów rzecznych, starorzeczy, śródpolnych oczek, siedlisk łągowych, otulin cieków,
- wymiana i maksymalne ograniczanie stosowania nieprzepuszczalnych pokryw gruntów, głównie na terenach górskich i podgórskich,
- wprowadzenie wymogu rekompensat za zmniejszanie retencji dla wszystkich działań zwiększających spływ powierzchniowy i zmniejszających naturalną retencję,

- dostosowanie sposobów zagospodarowania terenu do istniejących na danym obszarze zagrożeń,
- stosowanie odpowiednich zabiegów agrotechnicznych i leśnych pozwalających na zwiększanie i zachowanie naturalnej retencji,
- realizacja małoinwazyjnych dla środowiska obiektów technicznych, takich jak poldery przeciwpowodziowe, suche zbiorniki przeciwpowodziowe, kanały ulgi.

Stosowanie środków technicznych w postaci obwałowań, mokrych zbiorników retencyjnych, regulacji oraz innych prac zwiększających przepustowość koryt rzecznych i międzywali powinno być dopuszczone przy braku innych rozwiązań z uwzględnieniem kosztów społeczno-ekonomicznych oraz środowiskowych i wyłącznie w celu ochrony terenów zurbanizowanych, obiektów stanowiących zagrożenie dla środowiska, a także szczególnie istotnej infrastruktury. Niezwykle ważne jest kompleksowe podejście do ochrony przeciwpowodziowej polegające na stosowaniu kombinacji środków technicznych i nietechnicznych, prowadzenie jej w granicach zlewni i zintegrowanie z zagospodarowaniem przestrzennym, leśnictwem i rolnictwem.

Stownik:

Poldery przeciwpowodziowe – wydzielone części dolin rzek obwałowanych, porośnięte łęgami lub użytkowane w inny sposób, otoczone ze wszystkich stron wałem i zalewane w okresie powodzi. Zalewanie tych obiektów może również odbywać się w celach zachowania ekosystemów zależnych od wód.

Suche zbiorniki – zbiorniki powstałe w wyniku budowy zapory na rzece i zaprojektowane w ten sposób, że przez większą część swojego użytkowania (np. rolniczego) pozostają suche, dzięki czemu możliwa jest ciągła migracja organizmów wodnych. Wypełniają się dopiero podczas wysokich wezbrań. Preferowane są zbiorniki samoczynnie wypełniające się wodą.

Kanały ulgi – sztuczne kanały rzeczne wykonane w postaci bypassu (bajpasu) wokół obszaru zagrożonego powodzią. W trakcie powodzi przejmują nadmiar wód, obniżając jej stan w naturalnym korycie rzecznym.

Krystyna Stachura-Skierczyńska

Zakład Biologii i Ekologii Ptaków
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

Jak wpływać na lepszą ochronę i zarządzanie lasami w swoim regionie?

Położona w centrum Europy Polska skupia reprezentatywne typy lasów strefy umiarkowanej: grądy, buczyny, subborealne bory świerkowe oraz lasy górskie. Rozległe puszcze we wschodniej części kraju zapewniają ekologiczną łączność ze zwartymi lasami na Litwie, Białorusi i Ukrainie, umożliwiając swobodną migrację wielu gatunków zwierząt. Według danych OTOP, uzyskanych w ramach projektu „Lasy cenne przyrodniczo”, wiele lasów w Polsce to obszary wyjątkowo wartościowe biologicznie, w których wciąż mogą się utrzymać żywotne populacje rzadkich i zagrożonych gatunków flory oraz fauny. Polskie lasy zasługują na ochronę!

*Zrównoważona gospodarka
leśna zapewnia trwałe
zachowanie bogactwa
biologicznego lasów, ich wysoką
produkcyjność, żywotność
oraz zdolność do wypełniania
wszystkich ważnych funkcji:
przyrodniczych, gospodarczych
i społecznych*

Puszcza Białowieska, fot. Andrzej Keczyński

Czym jest „zrównoważona gospodarka leśna”?

To sposób użytkowania lasów, który zapewnia trwałe zachowanie ich bogactwa biologicznego, wysokiej produkcyjności, żywotności i zdolności do wypełniania wszystkich ważnych przyrodniczych, gospodarczych i społecznych funkcji. Zrównoważona gospodarka leśna jest podstawą nowoczesnego zarządzania lasami w UE. Czy zatem zrównoważona gospodarka leśna z definicji gwarantuje właściwą ochronę przyrody? Niestety, w praktyce często jest to słowo-wytrych, będące przykrywką dla głęboko zakorzenionych w świadomości społecznej mitów na temat leśnictwa. Poniżej omówimy kilka z nich.

Mit nr 1. Gospodarka leśna naśladuje naturalne procesy (np. zręby zupełne imitują naturalne zaburzenia, takie jak pożary, a nasadzenia są odpowiednikiem naturalnego wzrostu nowego pokolenia drzew).

Nie. Po pierwsze, w wyniku naturalnych zaburzeń wydziela się duża ilość martwego drewna, które pozostaje w lesie. Przy pozyskaniu całe drewno znika z lasu – nie jest to więc naśladownictwo naturalnych procesów.

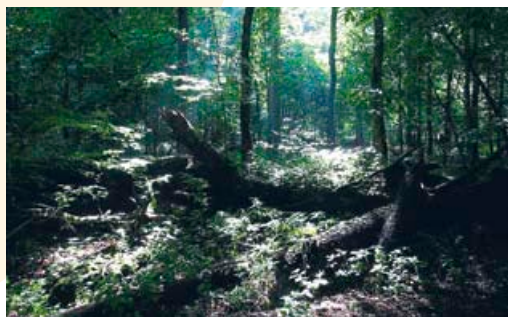
Gospodarka leśna może, a nawet powinna, wzorować się na naturalnych procesach. Przykładem dobrej praktyki są takie rębnie, przy których ciągłość pokrywy leśnej jest zachowana, a w niewielkich lukach, powstałych po wycięciu wybranych drzew, inicjowane jest naturalne odnowienie. W przeciagu wielu lat powstaje w ten sposób las o złożonej strukturze, podobny do naturalnego.

Mit nr 2. Wszystkie lasy potrzebują aktywnej ochrony przed szkodliwymi czynnikami biotycznymi, takimi jak pożary lub gradacje owadów.

Nie. Lasy naturalne mają wielki potencjał regeneracyjny. Przykładem może być Puszcza Białowieska, gdzie na obszarze lasu gospodarczego od lat, niemałym nakładem sił i środków, zwalczano gradacje

kornika drukarza, podczas gdy w granicach Obszaru Ochrony Ścisłej Białowieckiego Parku Narodowego nie ingeruje się w to zjawisko. W obydwu przypadkach gradacje wygasają w podobnym czasie.

Mimo iż huragany, pożary czy gradacje owadów to zjawiska naturalne, nie da się ukryć, że z ekonomicznego punktu widzenia przynoszą straty. W pewnych sytuacjach aktywna ochrona przed tymi czynnikami jest więc usprawiedliwiona (na przykład w lasach o przeznaczeniu gospodarczym, silnie przekształconych, które nie mają takich zdolności regeneracyjnych jak ekosystemy naturalne). Nigdy nie powinno to jednak być działanie rutynowe. Na obszarach chronionych przede wszystkim nie należy ingerować, dając pierwszeństwo naturalnym procesom. Takie precedensy już w Europie istnieją (np. Park Narodowy Las Bawarski w Niemczech, powierzchnia referencyjna „Szast” w nadleśnictwie Pisz).

Puszcza Białowiecka, fot. Tomasz Wilk

Próchniejące pnie i konary są miejscem życia wielu organizmów, które pełnią bardzo ważne funkcje w tworzeniu bogatych ekosystemów leśnych.

Mit nr 3. Gospodarka leśna z definicji jest zrównoważona, a zatem codzienna praktyka leśna gwarantuje zachowanie zasobów środowiska naturalnego przy niezmiennym sposobie użytkowania lasu.

Nie. Niestety, różne funkcje lasu często wzajemnie się wykluczają. Przede wszystkim: niezbędnym warunkiem ochrony leśnej różnorodności biologicznej jest zachowanie odpowiednio dużych obszarów leśnych w ich naturalnym stanie – to znaczy wyłączonych z użytkowania. Nie da się tego osiągnąć bez zrezygnowania z korzyści ekonomicznych.

Mit nr 4. Wyłączenie obszarów leśnych z użytkowania wiąże się ze stratami finansowymi. Nie stać nas na zwiększanie powierzchni obszarów chronionych.

Nie. Funkcje przyrodnicze i społeczne lasów mają bardzo istotny wymiar ekonomiczny. Lasy naturalne i półnaturalne odgrywają kluczową rolę w przeciwdziałaniu niekorzystnym skutkom zmian klimatu, chronią przed powodzią i erozją, służą jako rezerwuár genów, chronią różnorodność biologiczną. Lasy silnie przekształcone przez człowieka nie mogą ich w pełni zastąpić w tych zadaniach. Dobrze zachowane lasy naturalne są też atrakcją turystyczną, co przekłada się na konkretny dochód oraz stymuluje rozwój społeczności lokalnych. Przykładem jest Puszcza Białowiecka, gdzie przepływ pieniędzy generowany przez ruch turystyczny od lat wielokrotnie przewyższa dochody z tytułu pozyskiwania drewna.

Powyższe przykłady pokazują wyraźnie, że niezbędnym elementem zrównoważonej gospodarki leśnej jest wyłączanie z użytkowania odpowiednio dużych fragmentów lasów cennych przyrodniczo oraz właściwa gospodarka na pozostałych obszarach, dostosowana do pełnionej przez nie funkcji.

Je lasów trzeba chronić?

Zgodnie z badaniami naukowymi dla trwałej ochrony różnorodności biologicznej naszych lasów powinno się wyłączyć z użytkowania około 10% ich powierzchni. W wielu krajach Europy faktyczna

powierzchnia lasów ściśle chronionych to około 1–2%, często nawet mniej. W Polsce około 1% lasów leży w obszarach ochrony ścisłej parków narodowych i rezerwatów. To niewiele, lecz mamy możliwości, by zwiększyć tę powierzchnię – 5%, a nawet 10% w perspektywie wieloletniej jest osiągalnym celem.

Jak to zrobić?

Istnieją inne niż ochrona rezerwatowa narzędzia, które można wykorzystać. Do najważniejszych funkcjonujących w naszym kraju należą:

- Strefy ochronne wokół gniazd ptaków drapieżnych, pod warunkiem że nawet w przypadku opuszczenia gniazda przez ptaki i likwidacji strefy ochronnej gniazda powierzchnia taka pozostanie wyłączona z użytkowania (co w istocie jest czasem praktykowane).
- Ostoje ksylobiontów, wyznaczone w niektórych Regionalnych Dyrekcjach Lasów Państwowych (RDLP Zielona Góra, Piła, Szczecin, Olsztyn).
- Strefy ochronne rzadkich gatunków (np. granicznika płucnika).
- Tak zwane ekosystemy reprezentatywne, wyznaczone w ramach dobrowolnego systemu certyfikacji lasów FSC. Obecnie 16 spośród 17 RDLP w Polsce należy do programu FSC, co oznacza, że mają obowiązek wyznaczyć 5% powierzchni leśnej jako powierzchnie wyłączone z użytkowania. To bardzo skuteczne narzędzie ochrony lasów!

W jaki sposób można aktywnie działać na rzecz ochrony lasów w swoim regionie?

1. Podstawą jest konstruktywny dialog między zainteresowanymi stronami. Jako przedstawiciel lokalnej społeczności zainteresowany ochroną leśnej przyrody każdy może zgłaszać uwagi odpowiednim nadleśnictwom. Dobrą okazją ku temu są Narady Techniczno-Gospodarcze (dawniej Komisje Techniczno-Gospodarcze), odbywające się przy okazji sporządzania i rewizji Planu Urządzania Lasu (PUL). Bliższe informacje można uzyskać w konkretnych nadleśnictwach.
2. Jako członek lokalnej społeczności każdy ma prawo uczestniczyć w konsultacjach społecznych w ramach certyfikacji gospodarki leśnej FSC (Forest Stewardship Council). FSC jest międzynarodowym znakiem jakości, który potwierdza, że dany obszar leśny jest zarządzany ekonomicznie, z poszanowaniem przyrody i praw lokalnych społeczności. Posiadanie certyfikatu FSC to prestiż, a także wymierne korzyści finansowe. Warunkiem otrzymania certyfikatu jest pozytywna opinia wydana na podstawie audytu gospodarki leśnej wykonanego w określonej jednostce (w Polsce odbywa się to na poziomie Regionalnych Dyrekcji Lasów Państwowych) przez niezależną firmę zewnętrzną. Częścią audytu są obowiązkowe konsultacje społeczne. Właśnie w ich ramach można zgłosić wszelkie uwagi na temat zarządzania lasami w konkretnym regionie. Audytor musi je uwzględnić podczas sprawdzania zgodności gospodarki leśnej z zasadami FSC. Informacje na temat odbywających się konsultacji społecznych w ramach FSC znajdują się na stronach nadleśnictw i RDLP. Dobrze także zwrócić się do Krajowej Inicjatywy FSC Polska (www.fsc.pl) w celu uzyskania szczegółowych informacji na temat procesu certyfikacji FSC i udziału w nim zainteresowanej osoby.
3. Warto korzystać z dorobku leśnictwa. Kompendium wiedzy leśnej można znaleźć m.in. w ogólnodostępnych Zasadach Hodowli Lasu (ZHL) oraz Instrukcji Ochrony Lasu (IOL). To konieczne minimum, aby być partnerem w dialogu z leśnikami.

Zieleń w mieście – dla ptaków

Problem: Drzewa i krzewy rosnące w miastach pełnią wiele ważnych funkcji dla ludzi i zwierząt. Często stanowią siedlisko ptaków, które wykorzystują je jako miejsca zakładania gniazd, żerowania, a także grupowego odpoczynku. Z drugiej strony, są narażone na działanie szkodliwych czynników (wysokie zasolenie, zanieczyszczenia powietrza i gleby), co bezpośrednio wpływa na ich stan zdrowotny. Dla zachowania drzew i krzewów, ale również ze względów bezpieczeństwa, każdego roku prowadzone są różne prace pielęgnacyjne. Niestety, termin i sposób ich wykonania nie zawsze uwzględnia znaczenie, jakie mają dla ptaków.

Jakich ptaków dotyczy: Wśród gałęzi drzew zakładają gniazda m.in.: sierpówka, kos, śpiewak, sroka, sówka, wrona siwa, gawron, wilga, zięba, dzwonec, kulczyk, grubodziób. Drzewa dziuplaste mogą być zasiedlane przez kilka gatunków dzięciołów, kowalika, dwa gatunki pęłaczy, pleszkę, muchołówkę szarą i żałobną, sikory (głównie bogatkę i modraszkę), szpaka. W okresie jesienno-zimowym drzewa stanowią miejsca grupowego nocowania stad ptaków krukowatych (gawronów, kawek, wron siwych, srok). Gęste drzewa iglaste, np. świerki, mogą być miejscem zimowania sierpówek lub uszatek (dawniej nazywanych sowami uszatymi). Dla licznej grupy, do której należą m.in. dzięcioły i sikory, drzewa stanowią główne miejsce zdobywania pokarmu. Z kolei krzewy, jako miejsca żerowania i schronienia, są ważne dla coraz rzadziej spotykanych wróbli.

O czym należy pamiętać przy pielęgnacji zieleni miejskiej: Wszystkie wymienione powyżej ptaki podlegają ścisłej lub częściowej ochronie zgodnie z *Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 r. w sprawie dziko występujących zwierząt objętych ochroną* (Dz. U. nr 220, poz. 2237). Zgodnie z paragrafem 6 w stosunku do nich obowiązuje zakaz zabijania i okaleczania (pkt 1), niszczenia jaj i form młodocianych (pkt 3), niszczenia siedlisk i ostoi (pkt 4), niszczenia gniazd, legowisk, zimowisk i innych schronień (pkt 5), umyślnego płoszenia i niepokojenia (pkt 11). Złamanie tych zakazów jest, zgodnie z art. 127 *Ustawy o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004 r.*, wykroczeniem. Oznacza to, że jeśli podczas prac pielęgnacyjnych bądź w trakcie prowadzenia wycinki zostanie stwierdzone złamanie tych zakazów (np. prace z głośnym sprzętem można zaklasyfikować jako płoszenie, a jeśli zostanie wycięte drzewo z gniazdem i przebywającymi w nim pisklętami – jest to złamanie co najmniej trzech zakazów), można zgłosić sprawę policji lub straży miejskiej, które mają obowiązek zająć się wykroczeniem. Jeśli zostanie stwierdzone, że podczas prac spowodowano śmierć ptaków (np. piskląt, do których nie mogły przylecieć ptaki dorosłe), wówczas taki przypadek może zostać zakwalifikowany jako przestępstwo na mocy art. 35 pkt 1. *Ustawy o ochronie zwierząt z 21 sierpnia 1997 r.* (Dz. U. nr 106, poz. 1002).

Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody usuwanie gniazd z terenów zieleni miejskiej jest dozwolone w okresie od 16 października do końca lutego (ustawodawca zaznacza: „jeśli wymagają tego względy bezpieczeństwa lub sanitarne”). Należy mieć na uwadze, że zapisy ustawy nie oznaczają automatycznego zakazu wszelkich prac w okresie lęgowym – prace prowadzone w tym czasie mogą być uznane za wykroczenie wtedy, kiedy zostanie udowodnione, że konkretne drzewa stanowią siedlisko gatunków chronionych. Stąd też istotne jest przeprowadzanie kontroli drzew przeznaczonych do wycinki/

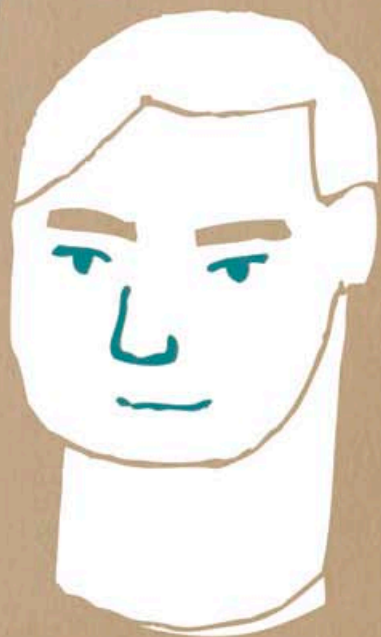
Zachowanie zieleni w miastach jest ważne nie tylko dla ptaków ale i dla człowieka, fot. Tomasz Wilk

pielęgnacji przed wykonaniem zabiegów pielęgnacyjnych. Ważne jest jednocześnie dokumentowanie (fotografie, nagrania wideo) wszelkich zajętych gniazd, ptaków młodocianych czy dorosłych ptaków z pokarmem – należy przy tym zachować ostrożność i nie zbliżać się za blisko, by ptaków nie płoszyć. Konieczności wykonania takiej kontroli nie ujmują przepisy prawa, dlatego istotne jest, aby w ochronę zieleni miejskiej włączyli się mieszkańcy, którzy mogą pełnić funkcję społecznych strażników przyrody. Dzięki temu, że znają swój teren, rosnące w pobliżu ich zamieszkania drzewa i zasiedlające je ptaki mogą łatwo interweniować w przypadku zaobserwowanych nieprawidłowości. W takich sytuacjach poza policją i strażą miejską warto powiadomić o prowadzonych pracach również Regionalną Dyрекcyję Ochrony Środowiska. Kiedy brakuje rozwiązań alternatywnych i nie ma zagrożenia dla populacji, RDOŚ może, na wniosek wykonawcy, zezwolić na odstąpienie od zakazów.

W przypadku wycinki drzew zgodę wydaje wójt, burmistrz lub prezydent miasta – organ wydający decyzję jest zobowiązany, na mocy art. 83 pkt 2c, przed jej wydaniem dokonać oględzin terenu w celu sprawdzenia, czy występują na nim gatunki chronione. W przypadku drzew w obrębie pasa drogowego drogi publicznej organ wydający decyzję musi ją uzgodnić z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska. Dlatego też podejmując interwencję, warto dowiedzieć się w odpowiednim urzędzie, czy wszystkie warunki dotyczące prac przy zieleni miejskiej zostały spełnione.

Fundraising :

Jerzy Mika

Polskie Stowarzyszenie Fundraisingu

Fundraising dla animatorów edukacji przyrodniczej

Kiedy powstaje organizacja, jedno z ważniejszych pytań, które pojawia się w kontekście jej działania, pozostaje często niezauważone: „Skąd będą pochodzić pieniądze na jej utrzymanie?”. Aby je znaleźć, należy pamiętać, że: **działania organizacji pozarządowych polegają na realizacji ważnych społecznie celów. Aby ta funkcja była wypełniana, potrzebne są fundusze oraz wsparcie jak największej liczby osób. To one zadecydują o sukcesie lub porażce projektów organizacji. Dlatego ważne jest nawiązanie i utrzymanie dobrych relacji ze wszystkimi „odbiorcami” naszej pracy.**

Misja organizacji

Tworząc organizację pozarządową, trzeba przede wszystkim określić jej misję. Misja organizacji to nic innego jak nadrzędny powód jej powstania i sens jej funkcjonowania. Może nią być np. ochrona przyrody, pomoc niepełnosprawnym dzieciom itp. Określenie misji organizacji to niezbędny wstęp do wyznaczenia konkretnych celów i zadań.

Fundraising

Słowo pochodzi z języka angielskiego: *fund* – fundusz i *raising* – zbieranie.

Fundraising to proces zdobywania funduszy lub darowizn rzeczowych poprzez szukanie wsparcia osób indywidualnych, firm, fundacji dobroczynnych lub instytucji rządowych. Związany jest zasadniczo z działalnością charytatywną.

Szczególnie ważne są dwa sformułowania: „proces” – czyli praca, działanie w czasie, zaplanowane i mające charakter stały, oraz „prośenie o wsparcie”. Pierwsze wskazuje na zawodowe lub wolontaryjne, ale planowe działanie, drugie na wspomniane już wcześniej relacje.

Warto wiedzieć

Fundraising to zawód wymagający od wykonujących go osób zachowania standardów etycznych. Pierwszy kodeks etyczny został opracowany w USA w roku 1964.

16.10.2006 r. przedstawiciele 24 państw, w tym Polski, przyjęli w Holandii deklarację w sprawie międzynarodowych standardów etycznych fundraisingu.

Międzynarodowa Deklaracja Zasad Etycznych Fundraisingu. Wybrane zasady:

- Fundraiser powinien być wolontariuszem lub otrzymywać ustalone z góry wynagrodzenie. Należy wystrzegać się prowizji obliczanych jako procent od zebranej kwoty.
- Otrzymane od darczyńcy pieniądze muszą być wydawane zgodnie z jego wolą.
- Należy sporządzać i publikować szczegółowe i przejrzyste raporty o przychodach i wydatkach.
- Należy kontrolować wysokość kosztów administracyjnych i ujawniać je na każde żądanie.
- Twierdzenie, że organizacja nie ma kosztów administracyjnych, jest nieetyczne i zawsze niezgodne z prawdą.

Cztery wielkie zasady fundraisingu:

Kulturowanie oznacza pracę w długiej perspektywie i cierpliwość w oczekiwaniu na wyniki. Fundraising jest jak rolnictwo: najpierw trzeba przygotować naszą ideę, wiedzieć, jak o niej mówić, potem „zasiać” przez informację, rozmowy i spotkania, następnie pielęgnować relacje, czekać, aż „wzrosną”, prosić, by w efekcie zbierać i dziękować.

Służebność to zasada, zgodnie z którą prośba może być złożona wtedy, kiedy istnieje konkretna potrzeba, a pieniądze mają służyć konkretnym sprawom.

Kreatywność oznacza, że trzeba ciągle szukać nowych form komunikowania naszych potrzeb darczyńcom. Wciagać ich w przygodę służby innym – to jest wyzwanie.

Transparentność to zasada pracy: uczciwie i bez tajemnic. To przejrzyste rozliczenia i informacja o pozyskanych funduszach i ich wydatkowaniu, otwartość budząca zaufanie.

Doskonały pomysł i co dalej – czyli krótko o pisaniu projektów

Projekty stały się najpopularniejszą formą opisywania planów i działań. Projekt musi mieć:

1. Cel – jasny dla otoczenia i osób niezorientowanych.
2. Plan działań rozłożony w czasie.
3. Określenie spodziewanych rezultatów.
4. Określenie zasobów, jakimi dysponuje zespół.
5. Zespół osób realizujących projekt z przydziałem obowiązków i kompetencji.
6. Czytelne kryteria oceny i zasady kontroli.
7. Podziękowania dla zespołu, interesariuszy i darczyńców (pamiętajmy o rozliczeniu i pokazaniu wyników).

Etapy przygotowania projektu:

1. Zdefiniowanie ogólnego problemu (projekt ma być sposobem na jego rozwiązanie).
2. Analiza stron zainteresowanych udziałem w projekcie – szukanie najlepszych potencjalnych partnerów.
3. Określenie celów i działań zmierzających do osiągnięcia celów.
4. Przygotowanie budżetu.
5. Znalezienie funduszy.
6. Adaptowanie projektu i budżetu do wymogów grantodawcy.
7. Wypełnienie formularza wniosku.

Projekty to wyzwanie. Zaawansowanym narzędziem tworzenia projektów jest matryca logiczna. Wpisując w nią cele, zamierzenia, działania i oczekiwane rezultaty, możemy kontrolować późniejszy przebieg, czyli zarządzać projektem. Mamy cele ogólne – dotyczące szerszego spojrzenia na dany problem (zanieczyszczenie środowiska, niski poziom wiedzy o wartości przyrody itp.), cele projektu – definiowane z perspektywy beneficjentów oraz wyniki – także opisane z perspektywy odbierającego. Działania prowadzą do osiągania celów, a te do realizacji projektu. W matrycy muszą zostać powiązane działania z efektami na każdym założonym poziomie. Niezwykle istotna jest praca z kryteriami oceny projektu. Jego postęp i efektywność bada się poprzez wskaźniki. Dobre zdefiniowanie wskaźników może pomóc lub utrudnić komunikowanie się osób uczestniczących w projekcie¹.

Wskaźniki powinny być SMART, czyli:

1. specyficzne, konkretne (Specific),
2. mierzalne (Measurable),
3. osiągalne (Attainable)
4. realistyczne (Realistic),
5. określone w czasie (Timebound).

¹ Bardzo dobrze omówioną matrycę logiczną można znaleźć w: *Zarządzanie cyklem projektu*, Ministerstwo Gospodarki i Pracy (plik PDF), zasoby internetowe, maj 2004.

Matryca logiczna projektu

Problemy	Cele + działania	Wskaźniki (wyznaczające moment, kiedy cel ogólny, cele projektu i jego rezultaty zostały osiągnięte)	Sposoby weryfikacji wskaźników	Założenia – jakie są warunki do osiągnięcia sukcesu projektu
	Cel ogólny (nadrzędny)	Wskaźniki dotyczące celu nadrzędnego	Skąd wiadomo o realizacji celu nadrzędnego	
	Cel projektu (cel szczegółowy)	Wskaźniki dotyczące celu projektu	Skąd wiadomo o realizacji celu projektu	Jakie czynniki mogą mieć wpływ na osiągnięcie celu projektu i tym samym na osiągnięcie jego celu nadrzędnego
	Rezultaty – bezpośredni efekt działań	Wskaźniki dotyczące rezultatów projektu	Skąd wiadomo o osiągnięciu rezultatów	Jakie czynniki zewnętrzne mogą mieć wpływ na realizację rezultatów projektu i tym samym na osiągnięcie jego celu szczegółowego
	Działania	Nie jest konieczne określanie wskaźników i sposobu ich weryfikacji dla realizowanych działań		Jakie czynniki zewnętrzne mogą mieć wpływ na realizację działań i tym samym na osiągnięcie jego rezultatów

Źródło: *The Conservation Project Manual*, BirdLife International/Open Air Workshop, Japan 1997.

Matrycę warto wykorzystać, nazywając wszystkie składowe projektu (co jest celem, a co działaniem itp.), następnie starannie przeanalizować cykl od warunków wstępnych przez koszty, środki, działania, wskaźniki i sposoby ich weryfikacji, aby dojść do logicznego układu całego projektu.

Bezpieczeństwo finansowe organizacji zapewnia zróżnicowanie źródeł dochodów. Każda powinna mieć co najmniej kilka pomysłów na finansowanie swoich projektów.

1. Fundusze, czyli gdzie są pieniądze publiczne

Fundusze pozwalające finansować działania społeczne są zasilane z podatków, czyli finansów, którymi dysponują władze publiczne, oraz darowizn osób fizycznych. Przy poszukiwaniu takiego dofinansowania najlepiej zwracać się do przedstawicieli władzy lokalnej: burmistrza, wójta, radnych. Oni znają specyfikę regionu, jego problemy, potrzeby rozwoju miasta czy wsi, mają także wiedzę na temat możliwości finansowania inicjatyw mieszkańców.

Do tego momentu fundusze można otrzymać, opierając swoją prośbę na relacjach, rozpoznawalności autorów działania lub instytucji, z jakiej występują (szkoła, klub, organizacja, stowarzyszenie, grupa nieformalna). Wniosek (forma podania – prośby) może mieć charakter pisma urzędowego lub formularza, a sposób rozliczenia może być nieskomplikowany. Ale nawet na poziomie kilku tysięcy złotych dotacji gmina może organizować konkurs ofert lub wybór wykonawcy w trybie zapytania o cenę. Polega to na zestawieniu ofert wykonawców zadania publicznego i wyborze najkorzystniejszej dla gminy. Trzeba się znaleźć w tym gronie i mieć dobrą ofertę.

Wszelkie większe dotacje należy opisać w formie wniosku projektowego zgodnie z wymaganiami grantodawcy i najczęściej na jego formularzu. Konkursy w gminach i miastach organizowane są w porozumieniu z organizacjami pozarządowymi – warto więc uczestniczyć w spotkaniach, które temu służą. Dobrze jest rozmawiać z decydentami, żeby wiedzieli, że podejmowane działanie jest wartościowe i zasługuje na wsparcie.

Wszystkie granty mogą być użyteczne dla animatora. Szczególnie cenne będą jednak fundusze wydziałów ochrony środowiska, edukacji, rozwoju, promocji. Trzeba śledzić tematykę podejmowaną przez jednostki administracji lokalnej. Warto zaglądać na strony internetowe, by znać efekty i priorytety przyznawania funduszy. Należy poznać pełnomocnika ds. organizacji pozarządowych gminy i województwa. Fundusze lokalne nie zaspokoją potrzeb dużej organizacji (choć wysokość dotacji/grantów może wynosić od kilkuset złotych do nawet kilkudziesięciu tysięcy), ale pozwolą realizować wiele ciekawych mniejszych projektów, co jest ważne w początkach pracy.

Źródłem grantów są nie tylko gminy, sporo przedsiębiorstw (szczególnie dużych firm, korporacji, banków) ma swoje fundacje – one ogłaszają konkursy, bardzo podobne do gminnych. Szukać ich można poprzez strony internetowe i pracowników. Małe organizacje z małych miejscowości także mogą przystąpić do konkursów ogłaszanych w Warszawie i innych wielkich miastach!

Projekty unijne to określenie dla funduszy pomocowych i modernizacyjnych przeznaczonych dla Polski w systemie gospodarczym Unii Europejskiej. Warto poznać cały system dotacji unijnych albo rozpocząć współpracę z kimś, kto tę wiedzę już posiada. Można skorzystać z narzędzia, jakim jest „Poradnik beneficjenta” na stronach www.funduszeuropejskie.gov.pl. Fundusze unijne są duże, ale ograniczone w czasie – po 2012 r. będą się zmniejszać. Są też inne możliwości, np.: dotacje Banku Ochrony Środowiska (ma on także swoją fundację), Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska oraz projekty, np. Ochrona Bioróżnorodności w ramach ONZ, POKL 9.5 „Małe granty w obszarach

wiejskich, Fundusz Inicjatyw Obywatelskich”. Wiele funduszy dostępnych jest dla organizacji ustabilizowanych i mających doświadczenie. Można po nie sięgnąć, wchodząc w partnerstwo z takimi organizacjami. Realizacja dużych grantów będzie związana z działalnością organizacyjną i profesjonalną. Warto ją podejmować i planować jako sposób na rozwój po pierwszych sukcesach swoich projektów. Z zasady łatwiej – szczególnie młodym organizacjom – pierwszy projekt / wniosek o dotację zrealizować z inną organizacją znaną już donatorowi, a później z tym doświadczeniem szukać kolejnych funduszy. Sposób realizacji i rozliczenia funduszy będzie miał znaczenie w każdym następnym grantie – jest często argumentem za przyznaniem kolejnej dotacji. Warto pamiętać o tym, zanim odbędzie się kontrola. Można też skorzystać z usług firm, które oferują pomoc w pozyskiwaniu grantów. Trzeba pamiętać o starannym przygotowaniu umowy i pieniędzy na wynagrodzenie, dobrze współpracować z firmą, dzieląc z nią odpowiedzialność za projekt. Współpraca z taką firmą nie może nikogo zwolnić z myślenia, kontroli postępu i rzetelności prowadzonych rozliczeń oraz wartości projektu. Zaufanie musi być oparte na przejrzystości i monitoringu prowadzonego działania / efektów.

2. Partnerzy biznesowi, partnerzy i sponsorzy

Sponsoring polega na wymianie wartości i jest transakcją biznesową – to forma reklamy.

Postrzeganie roli sektora biznesu we współczesnym świecie daleko wykracza poza jakość produktów czy usług oferowanych przez firmy. Dla zwiększenia zysku i dobrego wizerunku przedsiębiorstwa, a szczególnie duże koncerny chcą być odpowiedzialne społecznie. To znaczy, że firmy wspierają inicjatywy, np.: na rzecz społeczności lokalnych, ekologii.

Odpowiedzialność biznesu rozumiana mniej marketingowo oznacza, że trzeba złożyć wniosek o grant do instytucji powołanej przez firmę (najczęściej do fundacji – patrz punkt: Fundusze). Wtedy w firmie można znaleźć partnera społecznego.

Sponsoring to jednak wymiana. Ludzie chętniej kupują towary, które dobrze się kojarzą. To skojarzenie może dostarczyć organizacja, za emocje, wizerunek może zapłacić sponsor. Najlepszym kandydatem są firmy wydające dużo na reklamy. Przy sponsoringu organizacja korzysta z budżetu marketingowego firmy. Ze strony organizacji konieczne jest zdefiniowanie – co możemy „sprzedać” sponsorowi? Co jest wartością, dzięki której firma zyska. Przykładem może być firma, która do tej pory negatywnie oddziaływała na środowisko, ale podjęła kroki, aby ten negatywny wpływ ograniczyć oraz zmienić swój wizerunek poprzez wsparcie proekologicznych działań poza obrębem firmy i sponzorować uczniowskie kluby ekologiczne. Kluby dają wizerunek dbałości o otoczenie, troski o czystość. Można więc połączyć te dwie organizacje: kluby i firmę. To będzie skojarzenie. Firma i organizacje wzajemnie biorą na siebie odpowiedzialność. Jeśli kluby nic nie będą robiły, nie dadzą pożądanego wizerunku, przyniosą sobie i firmie stratę (rozczarowanie). Jeżeli kluby są aktywne, a firma chce, nie robiąc nic dla środowiska, kupić tylko wizerunek, narazi kluby na opinię, że „sprzedały się” za pieniądze i zdradziły ideały ekologów. Aby zajmować się sponsoringiem, trzeba czuć się jak partner, oferować firmie usługę i dobrze ją wcześniej przemyśleć. Na czym polega nasza oferta i jakie możemy wziąć na siebie wydatki? Bo promowanie sponsora oznacza wydatki.

Z gotową ofertą spotykamy się z przedstawicielem firmy, może to być życzliwa idei osoba (często osobisty kontakt otwiera wiele kolejnych drzwi). Jeżeli w firmie nie znamy nikogo, swoją propozycję przedstawiamy (wstępnie e-mailowo i telefonicznie) osobie decyzyjnej lub osobom z działu

marketingu (ewentualnie specjaliście ds. CSR, czyli osobie odpowiedzialnej za tzw. społeczną odpowiedzialność biznesu).

Niezwykle ważne jest odpowiednie przygotowanie propozycji. Dobrze sprawdzi się starannie opracowana prezentacja. Ustalanie wzajemnych świadczeń to negocjacje, które muszą zakończyć się podpisaniem umowy sponsorskiej². Warto oddzielić sumę przeznaczoną dla organizacji od sumy potrzebnej na obsługę sponsora. To nie jest trudne, a bardzo pożyteczne. Oto przykład: sponsor, firma XXX funduje polary za 100 złotych dla 20 uczestników leśnych wypraw obserwatorów ptaków, chce jednak, aby na każdym polarze umieszczone było hasło „XXX firma przyjazna ptakom polskim”. Gratulacje! Pierwszy sukces na koncie. Jednak jakiegokolwiek dodatkowe życzenia sponsora wiążące się z wydatkami powinny być finansowane z jego funduszy. Dlatego do kosztu produkcji polarów należy dodać koszt wykonania nadruku. Warto zaproponować, aby do 100 złotych dodać po 30 złotych na nadruk tego hasła. Jeszcze lepiej będzie, jeśli uda się przekonać sponsora do bardziej kompleksowej propozycji wsparcia innych, większych projektów. Wszystkie wzajemne zobowiązania muszą być zapisane w umowie sponsorskiej. Wzajemne zobowiązania i odpowiedzialność to istota sponsoringu³.

W warunkach lokalnych trudno o sponsora. Częściej donator to darczyńca, któremu dziękujemy w formie promowania jego firmy lub marki. Warto mieć partnerów i darczyńców, ich wsparcie jest trwałe i bezinteresowne. Należy to odróżniać i być uważnym w określaniu umów i stosowanego nazewnictwa. Także z powodów podatkowych!

Jak przekonać do partnerstwa?

Warto wykorzystać metodę trzech kroków:

1. Znalezienie ambasadora akcji (ktoś, kto jest znany w konkretnej gminie, mieście itp.) lub utworzenie komitetu honorowego i zaproszenie do niego znanych osób.
2. Mając ambasadora w Komitecie (w przypadku komitetu warto spisać umowę na piśmie), należy poprosić o patronat medialny.
3. Mając media (ważne jest spisanie umowy także z nimi), należy zwrócić się do potencjalnych partnerów z ofertą.

To działa! Trzeba być jednak dobrze przygotowanym i mieć doskonale przemyślany projekt!

Dodatkowym argumentem dla partnerów, aby podjęli współpracę, będzie obecność przedsięwzięcia w mediach. Zaczynamy od lokalnych i staramy się zainteresować krajowe. Media są wielkim sojusznikiem w sponsoringu.

² Należy pamiętać, że umowa sponsorska może oznaczać dla organizacji wejście w działalność gospodarczą – bo jest to usługa! Działalność gospodarcza wymaga nieco innego sposobu rozliczania podatków.

³ Warto zajrzeć na stronę www.odpowiedzialnybiznes.pl, żeby zobaczyć najbardziej znane rozwiązania, ale podejmować i testować własne.

Jak przyciągnąć media? Można zastosować poniższy schemat pracy:

1. Wymyślenie atrakcyjnej nazwy i założenie strony internetowej wydarzenia.
2. Znalezienie znanych osób, które poprą inicjatywę.
3. Przygotowanie listu do mediów i załączników: materiałów informacyjnych – statystyk, zdjęć. Ułatwienie dostępu do załączników przez umieszczenie ich na stronie.
4. Media to potencjalni sponsorzy/partnerzy – należy złożyć im ofertę. Warto zaprzyjaźnić się z odpowiednią osobą w redakcji i być cierpliwym.
5. Podziękowanie za odpowiedź nawet wtedy, gdy jest odmowna.

Tak jak nie każda firma nadaje się na sponsora/partnera, nie każde działanie nadaje się do sponzorowania. Współpraca z firmami nie może być jedynym źródłem finansowania!

Promowanie sponsora to też wydatki!

Sponsoring może uzależnić organizację od firmy. Dlatego pamiętajmy o misji, o wielkim celu organizacji. Pomocą w unikaniu zagrożeń sponsoringu jest przestrzeganie Międzynarodowej Deklaracji Zasad Etycznych w Fundraisingu.⁴

3. Potęga darczyńcy i darowizny

Sztuka pozyskania darowizny to sztuka nawiązywania relacji. Pieniądze są wyrazem zaangażowania i dobrych relacji.

Ćwiczenie na teraz

Rozejrzyj się wokół siebie tam, gdzie czytasz ten tekst, i pierwszemu dostrzeżonemu człowiekowi powiedz o tym, co robicie tak, aby na koniec poprosić go o wsparcie. Ile czasu na to potrzebujesz? Czy zdołasz go zainteresować w 30 sekund?

Warto pracować nad swoimi umiejętnościami komunikacyjnymi, zaangażowania w działalność. To podstawa innowacyjności⁵.

Relacje buduje się długo i wymaga to pomysłowości. W programie organizacji, która poszukuje funduszy, muszą znaleźć się zaplanowane „okazje do nawiązywania relacji”. Mogą nimi być zabawy i festyny, prezentacje ważnych problemów, happeningi i pokazy publiczne, a także kampanie medialne, konferencje itp. Zapoznanie z celami organizacji to cel pierwszy i stały – zawsze potrzebujemy nowych darczyńców i interesariuszy.

Osoby, które chcemy poprosić o wsparcie, powinny rozumieć cel działań, przeznaczenie pieniędzy i być przekonane, że takie wsparcie ma sens. Znaleźć je i zmotywować do wsparcia to zadanie fund-raisera!

⁴ Więcej w tekście Deklaracji na stronach Polskiego Stowarzyszenia Fundraisingu – www.fundraising.org.pl.

⁵ Takie ćwiczenie nazywa się testem windy i w kulturze anglosaskiej jest elementem kształtowania w szkole postaw przedsiębiorczości i innowacyjności. Innowacyjności, czyli zdolności zastosowania osiągniętej wiedzy w praktyce, dla dobra społecznego, w biznesie.

Początkiem pracy są czasem zbiórki publiczne. To akcje proszenia (z puszką) o wsparcie na określonym terenie w określonym czasie i na określony cel. W zależności od zasięgu należy uzyskać właściwe pozwolenie administracyjne⁶. Zbierać pieniądze mogą osoby pełnoletnie do zaplombowanych puszek, które muszą być po każdej akcji otwarte, a pieniądze policzone komisyjnie oraz podsumowane protokolarnie⁷. Zebrane fundusze muszą zostać wpłacone na konto.

Nie wystarczy wyjść z puszką, trzeba wiedzieć, co z nią robić – jak prosić! (patrz: ćwiczenie z poprzedniej strony). Wolontariusz z puszką to jeszcze nie fundraising, wolontariusz umiejący nawiązać relacje, proszący np. o „hojność!” odpowiednio do sytuacji, otoczenia i społeczności, reprezentujący znaną dla danego środowiska organizację będzie skuteczny.

Ogromnym wzmocnieniem każdej zbiórki może być spotkanie połączone z prezentacją osiągnięć organizacji. Klub młodych ekologów uzyska większe wsparcie wśród osób, które zobaczą, że ekolodzy zostali uhonorowani za wytrwałość w sprzątaniu parku miejskiego i dbałość o zieleni itp.

Warto wiedzieć, że...

Bardzo istotnym elementem wspierającym skuteczny fundraising jest profesjonalna troska o wizerunek, czyli public relations. Zawsze warto:

1. Nagłośnić projekt – niech ludzie o nim mówią.
2. Rozdawać dużo wizytówek i informacji o podjętym działaniu.
3. Zaprzyjaźnić się z mediami.
4. Zbudować stronę internetową i aktualizować ją.
5. Dziękować każdemu darczyńcy.

Fundusze lepiej zbierać w czasie festynów i zabaw na ulicach, gdzie jest dużo ludzi. Warto dołączyć się do imprez zachęcających do zaangażowania się!

Po rozliczeniu pierwszych pieniędzy szukamy innych form i nowych darczyńców. 1. Muszą zostać poinformowani o działaniu, o istnieniu organizacji i jej pracy. 2. Muszą zainteresować się tym działaniem. 3. Muszą zostać poproszeni o wsparcie, najlepiej na konkretny cel...

A kiedy przekażą darowiznę – trzeba im podziękować... Następne kroki to: przedstawić rozliczenie, a we właściwym momencie poprosić o stałe wpłaty. To właśnie dlatego nawet przy skarbonce fundraiserzy zachęcają do pozostawienia kontaktu, adresu e-mailowego, czegoś, co będzie budować listę pomagających – darczyńców.

⁶ Warto pamiętać o drobnych interpretacjach i w sytuacjach wątpliwych poradzić się prawnika!

⁷ Ustawa o zbiorach publicznych jest jednym z lepszych aktów prawnych w Europie. Wzorowało się na naszym rozwiązaniu wiele państw – Ustawa o zbiorach publicznych z dnia 15 marca 1933 r. (Dz. U. Nr 22, poz. 162 z późn. zm.) i Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych o sposobach przeprowadzania zbiorów publicznych oraz kontroli nad zbiorami. Dz. U. nr 69 z 1934 r.

Na tym etapie musi powstać plan fundraisingowy.

Zbiór wskazówek dla fundraisera w relacjach z darczyńcą:

1. Poznaj kandydata na darczyńcę (dobrze jest znać wszystkich potencjalnych darczyńców w okolicy).
2. Ty decydujesz o pierwszym wrażeniu – bądź przygotowany, okazja do spotkania może się zdarzyć nieoczekiwanie.
3. Nie mów o braku finansów, mów o tym, co się zmieni w wyniku waszej pracy.
4. Proś o pieniądze na konkretne cele i o konkretną sumę.
5. Umowy trzeba zawierać na piśmie, a darowiznę masz, kiedy pieniądze znajdą się na koncie – wcześniej to tylko deklaracja.
6. Zawsze dziękuj za poświęcony czas, zawsze dziękuj za przekazane fundusze.

4. Zaplanowane okazje, czyli wachlarz metod różnych

Fundraiserzy wykorzystują wiele metod, są wśród nich:

Zbieranie do skarbonki i działalność gospodarcza, loterie (lepiej konkurs z nagrodami) i aukcje, payroll (stałe przekazywanie końcówek pensji pracowników zaprzyjaźnionego zakładu) i SMS oraz wpłaty przez stronę internetową. Są metody wymagające bardzo profesjonalnego podejścia, jak direct mailing i click&donate, lokaty i kapitał żelazny. Wszystkie mają podobne cechy – służą dobremu celom.

Inne metody – można je poznać, odpowiadając na pytania.

- Barter

nie zawsze trzeba prosić o pieniądze, czasem mamy coś, co umiemy zrobić, albo tylko czas. Co można by uzyskać w zamian? Kogo o to poprosić? Z kim można podpisać umowę barterową (patrz dodatek).

- 1%

Jeżeli organizacja jest zarejestrowaną organizacją pożytku publicznego, czy wszyscy, którzy ją znają, wiedzą, że można zadeklarować 1% podatku?

Kiedy i w jakiej formie? Kogo o to poprosić?

- Składki

Jaką potrzebę można zapłacić ze składek? Czy organizacja jest gotowa opłacać ją co miesiąc? (koszt telefonu, część lokalu, energia, a może lepiej stypendium dla jednej młodej osoby – najzdolniejszego przyrodnika wśród dzieci ze starszych klas szkoły podstawowej?)

- Wydarzenia specjalne

Jakie wydarzenie poruszy mieszkańców okolicy?

Dobrze, aby w fundraisingu byli zaangażowani wszyscy – cała organizacja zbiera pieniądze, wszyscy są odpowiedzialni za efekt. Pomysłów może być wiele, od pomysłowości i aktywności zależy osiągnięcie sukcesu. Skupienie na celu i poszukiwanie metod może zaprowadzić do wielu kontaktów i środowisk.

Twórca skautingu prawie sto lat temu mówił do swoich skautów: „Szukajcie Przyjaciół” – to wezwanie ma ogromną moc do dzisiaj.

Jak zdobyć przyjaciół – to prawdziwy cel fundraisera. Przyjaciół, którzy potrafią pomagać wspólnie zmieniać świat.

Wzór Umowy Darowizny

Umowa Darowizny

Zawarta w dniu 2011 roku w.....

Pomiędzy:

Dane adresowe firmy:

pełna nazwa

ul. kod pocztowy

KRS:

reprezentowaną przez: Panią/Pana – Prezesa Zarządu,

zwaną dalej **DARCZYŃCĄ**,

a

Dane organizacji społecznej

pełna nazwa

ul. kod pocztowy

KRS:

reprezentowaną przez: Panią/Pana – Prezesa Zarządu,

zwaną dalej **OBDAROWANYM**.

§ 1

Fundacja/Stowarzyszenie (pełna nazwa) jest zarejestrowana w Krajowym

Rejestrze Sądowym pod numerem /ew. wpisanym na listę **organizacji pożytku publicznego/**

§ 2

Darczyńca zobowiązuje się przekazać Obdarowanemu na cele statutowe darowiznę w wysokości zł (słownie:).

Powyższą kwotę zobowiązuje się przekazać w dwóch ratach (przykładowo):

I rata w wysokości zł (słownie: złotych)

płatna do dnia 2011 roku.

II rata w wysokości zł (słownie: złotych)

płatna do dnia 2011 roku.

Te dwie raty zostaną zapłacone przelewem na konto Obdarowanego numer.

Numer konta organizacji i dane banku niezbędne do przelewu:

§ 3

Obdarowany oświadcza, że darowiznę przyjmuje i zobowiązuje się do wykorzystania jej w całości na cele statutowe.

§ 4

W sprawach nie unormowanych niniejszą umową mają zastosowanie właściwe przepisy kodeksu cywilnego.

§ 5

Umowę sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron.

W imieniu **DARCZYŃCY**:

W imieniu **OBDAROWANEGO**:

Umowa sponsorska

Zawarta w dniu 2011 roku w

Pomiędzy:

Dane adresowe firmy:

pełna nazwa ul. kod pocztowy

KRS:

reprezentowaną przez: Panią/Pana – Prezesa Zarządu,

zwaną dalej **Sponsorem**,

a

Dane organizacji

pełna nazwa ul. kod pocztowy

KRS:

reprezentowaną przez: Panią/Pana – Prezesa Zarządu,

Zwaną dalej **Sponsorowanym**.

§ 1

Sponsorowany oświadcza, że jest organizatorem (programu/kampanii/akcji)

..... która odbędzie się

§ 2

Umowa dotyczy usług świadczonych przez sponsorowanego polegających na promocji sponsora w ramach (programu/kampanii/akcji)

§ 3

W ramach niniejszej umowy Sponsorowany zobowiązuje się do przeprowadzenia następujących działań promocyjnych na rzecz sponsora

1.
2.
3.

§ 4

Sponsor dostarczy wszelkie niezbędne materiały promocyjno-informacyjne oraz znaki firmowe

..... w formie do dnia

§ 5

1. W ramach niniejszej umowy Sponsorowany obciąży Sponsora kwotą słownie za świadczone na jego rzecz działania promocyjne.
2. Ustaloną kwotę Sponsor zobowiązuje się przekazać konto sponsorowanego numer. w terminie 14 dni od daty podpisania umowy.

§ 6

Umowa obowiązuje od dnia do dnia

§ 7

Strony zobowiązują się do wzajemnego poszanowania i honorowania swych interesów, powiadamiania się o wszelkich okolicznościach mających znaczenie dla wykonania niniejszej umowy.

§ 8

Wszelkie zmiany i uzupełnienia wynikające z realizacji niniejszej umowy wymagają pisemnej zgody obu stron pod rygorem nieważności.

§ 9

Obie strony deklarują chęć porozumienia we wszystkich kwestiach spornych. W razie niemożności dojścia do porozumienia na drodze negocjacji wszelkie spory z tytułu niniejszej umowy rozstrzygać będzie Sąd właściwy dla pozwanego.

§ 10

W sprawach nie unormowanych niniejszą umową mają zastosowanie właściwe przepisy kodeksu cywilnego.

§ 11

Umowę sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron.

Sponsorowany

Sponsor

Umowa barterowa

Zawarta w dniu 2011 roku w

Pomiędzy:

Dane adresowe firmy:

pełna nazwa

ul. kod pocztowy

KRS:

reprezentowaną przez: Panią/Pana – Prezesa Zarządu,
zwaną dalej **Firmą**

a

Dane organizacji społecznej

pełna nazwa

ul. kod pocztowy

KRS:

reprezentowaną przez: Panią/Pana – Prezesa Zarządu,
zwaną dalej **Organizacją**.

§ 1

Fundacja/Stowarzyszenie (pełna nazwa) jest
podmiotem zarejestrowanym w Krajowym Rejestrze Sądowym pod numerem /ew. wpisanym
na listę **organizacji pożytku publicznego**.

§ 2

Firma zobowiązuje się do świadczeń na rzecz Organizacji w postaci

Organizacja zobowiązuje się do świadczeń na rzecz Firmy w postaci

§ 3

Strony oświadczają, że posiadają wszelkie prawa do oferowanych towarów i usług oraz że nie są one obciążone zobowiązaniami wobec osób trzecich.

§ 4

Wartość niniejszej umowy strony określiły na zł plus zł VAT (słownie).

Rozliczenia zostaną dokonane wymianą barterową równoważnych faktur VAT za wzajemne towary i usługi wynikające z niniejszej umowy i określone w § 2, w terminie

§ 5

W sprawach nie unormowanych niniejszą umową mają zastosowanie właściwe przepisy kodeksu cywilnego.

Wszelkie zmiany i uzupełnienia wynikające z realizacji niniejszej umowy wymagają pisemnej zgody obu stron pod rygorem nieważności.

§ 6

Obie strony deklarują chęć porozumienia we wszystkich kwestiach spornych. W razie niemożności dojścia do porozumienia na drodze negocjacji wszelkie spory z tytułu niniejszej umowy rozstrzygać będzie Sąd powszechny.

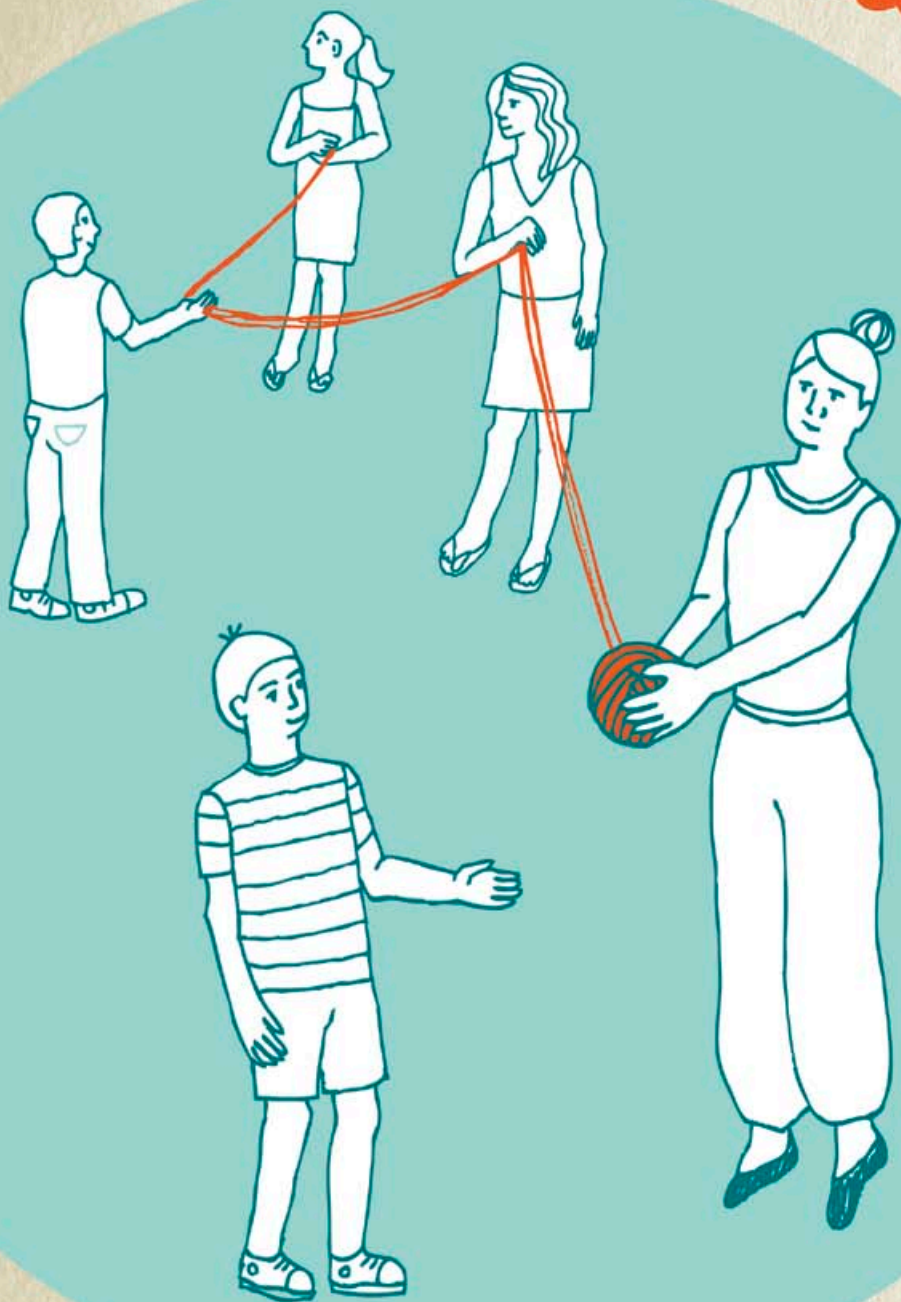
§ 7

Umowę sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron.

W imieniu Firmy

W imieniu Organizacji

W co się
bawić?

Pobudzamy grupę do aktywności, czyli w co się bawić?

Ciekawe spędzenie czasu w bliskim kontakcie z naturą wymaga kilku pomysłów na dobrą zabawę. Można w nią włączyć uczestników wycieczki lub innego rodzaju zajęć przyrodniczych. Ma to szczególnie duże znaczenie w przypadku zajęć z osobami, które dopiero odkrywają świat przyrody, i trzeba znaleźć skuteczne sposoby, aby zafascynować je i nauczyć podpatrywania niezwykłości tego świata.

W pierwszej części rozdziału przedstawiamy kilka pomysłów na bliższe poznanie członków grupy, co jest ważnym elementem integracji uczestników. W kolejnych pokazujemy kilkanaście propozycji zabaw, ćwiczeń i eksperymentów, które pomogą zrozumieć niektóre zjawiska i pogłębić wiedzę o przyrodzie.

Robert Boch

Lodołamacze – zabawy integracyjne

1. Wszyscy członkowie grupy podają swoje imiona, przy czym każda kolejna osoba musi wymienić imiona tych, którzy przedstawili się przed nią. Osoba, która była pierwsza, wymienia imiona wszystkich w grupie.
2. Poprzednią zabawę można urozmaicić – należy poprosić uczestników o pokazanie jakiegoś gestu, może to być np.: stanie na jednej nodze, jaskółka, podskok, chwycenie się za uszy itp. Kolejne osoby powtarzają te ruchy i dodają swoje. Zamiast gestów można się umówić na przymiotniki określające daną osobę, najlepiej zaczynające się na tę samą literę co imię, np. aktywna Asia, boski Bartek, elokwentny Eryk, fajny Filip, serdeczna Sylwia.
3. Do zabawy potrzebny jest kłębek wełny. Wszyscy stoją w kręgu. Prowadzący mówi, jak ma na imię, i rzuca kłębek do jednego z uczestników zabawy, wypowiadając przy tym jego imię. Kolejna osoba mówi, od kogo dostała przedmiot, jak ma na imię i do kogo rzuca. I tak dalej. Można do zabawy dodać również inne informacje, np. wiek, zainteresowania itp. To ćwiczenie jest polecane jako tzw. energizer (energetyzator) w trakcie wyprawy.
4. Ciekawym wariantem zabawy nr 3 jest rzucanie kłęбка wełny. Pierwsza osoba trzyma jej koniec, a każda kolejna łapie wełnę – w ten sposób tworzą sieć. „Nasza grupa to sieć relacji, razem tworzymy wspólnotę”. Później, jeśli to możliwe, można zwinąć wełnę, podążając oczywiście w przeciwną stronę. Można też porozcinać wełnę tak, aby każdy uczestnik mógł sobie wziąć kawałek na pamiątkę. Dlatego to ćwiczenie polecane jest na zakończenie spotkania, kiedy można zapytać o wrażenia z wyprawy i oczekiwania na przyszłość.

Michał Sternicki

Dla najmłodszych

1. **Wykonanie zielnika/jesiennika** – zbieranie i oznaczanie liści i owoców drzew, roślin łąkowych.
2. **Tropienie tropów** – poszukiwanie w lesie, na polanie tropów zwierząt (odciśniętych w śniegu lub w gruncie), rozpoznawanie z pomocą prowadzącego, zimną wykonywanie na świeżym śniegu kopii zauważonych tropów.

3. **Portretowanie kory** – kopiowanie struktury kory za pomocą kartki papieru i kredek woskowych.
4. **Kolorowe kamienie** – praca plastyczna w terenie. Oczyszczone kamienie znalezione podczas spaceru lub w szkolnym ogródku dzieci malują według własnego pomysłu.

Obserwowanie przez eksperymentowanie

1. Lupa z kropli wody

Potrzebne będą: kawałki tektury, przezroczysta folia, plaster lub taśma klejąca, nożyczki, łyżeczki, woda w naczyniach.

Kolejność czynności: Wyciąć z tektury lupę w kształcie lizaka. Wyciąć w niej duży otwór. Dociąć folię – dopasować jej wielkość i kształt do otworu w lupie i przykleić ją z jednej strony lupy. Delikatnie nanieść łyżeczką niewielką ilość wody na wierzch folii.

Przez tak powstałą lupę można obserwować małe obiekty przyrodnicze, kropla wody powiększa je, ponieważ jest wypukła. Warto porównać działanie własnoręcznie zrobionej lupy z prawdziwym szkłem powiększającym.

Uczestnicy mogą sprawdzić, czy woda, która zmieniła stan skupienia z ciekłego w stały, czyli lód – ma podobne właściwości. Do tego ćwiczenia badawczego są potrzebne różnej grubości kawałki lodu, które należy wykorzystać jako lupy.

2. Siła w ziarnie

Dzięki temu doświadczeniu uczestnicy przekonają się, jaka siła drzemie w kiełkujących roślinach. Należy przygotować: gips, wodę, pojemnik do rozrobienia gipsu, patyczek, ziarna fasoli lub grochu, plastikowe kubeczki, których używa się do gorących napojów. Rozrobić w pojemniku gips z wodą do gęstości śmietanki. Mieszać patyczkiem. Wsypać do roztworu garść fasoli lub grochu. Napełnić plastikowe kubeczki mieszaną gipsu i ziaren. Odstawić na parapet. W ciągu najbliższych kilku dni zraszać gips wodą ze spryskiwacza. Na stężałym gipsie wkrótce pojawią się rysy, wreszcie kiełkujące ziarna rozsądzą plastikowy kubeczek.

Starożytni Grecy rozbijali skalne bloki w ten sam sposób. Wzdłuż zaplanowanej linii pęknięcia, odłupania skały wiercili otwory, które wypełniali fasolą i wodą. Pęczniejące ziarna rozsądzały skały.

3. Rośliny i światło

Światło jest jednym z czynników niezbędnych do wzrostu roślin. Pozwala im uzyskać zielone zabarwienie – chlorofil. Rośliny dążą więc do światła. To proste doświadczenie przekona dzieci o jego roli w życiu roślin.

Przygotować kawałek tekturki lub cienkiej deseczki, sklejkę.

W wyznaczonym miejscu boiska przykrywamy tekturą lub cienką deseczką kawałek trawnika. Po kilku dniach należy odsłonić tę część trawnika i porównać go z trawą, która nie była zasłonięta. Bez dostępu do światła trawa utraci swoje naturalne zabarwienie.

4. Co radzisz kupić?

Cel zabawy: nauka lub doskonalenie umiejętności dokonywania zakupów przyjaznych dla środowiska. W zabawie bierze udział dowolna liczba dzieci, które dzielimy na grupy. Każda grupa otrzymuje kartki papieru i mazaki. Zadaniem dzieci jest opracować słownie lub wizualnie (za pomocą rysunków) alternatywną listę zakupów przyjaznych dla środowiska – do tej listy, którą przygotował nauczyciel dla poszczególnych grup.

Przykład listy opracowanej przez nauczyciela: Chłopiec kupił mleko w folii, napój w plastikowej butelce, torebki foliowe do pakowania drugiego śniadania, plastikowe słomki do napojów, plastikowe kubeczki. Jakie podobne produkty mógłby kupić chłopiec, żeby jego zakupy były przyjazne dla środowiska?

Antoni Marczewski

Ptasie tajemnice

1. Szybujące drapieżniki

Pokazujemy, w jaki sposób ptaki, takie jak myszołowy, orły czy bociany, latają niemal bez machania skrzydłami, wykorzystując ciepłe prądy powietrzne. Potrzebne będą: gniazdko elektryczne, suszarka do włosów i piłeczka pingpongowa symbolizująca ptaka. Włączamy suszarkę, kierujemy strumień ciepłego powietrza do góry i w odległości kilku centymetrów od wylotu umieszczamy piłeczkę – powinna sama unosić się w powietrzu.

2. Szukanie robaczków

Pokazuje, jak ptaki siewkowate poszukują pożywienia. Potrzebne będą: miska z piaskiem i przedmiot ukryty w niej. Dziecko musi dwiema pałeczkami znaleźć tę rzecz (siewki nie widzą robaczków schowanych w piasku, ale potrafią je znaleźć dzięki wrażliwym dziobom). Można także po prostu zawiązać dziecku oczy i polecić spośród przedmiotów wyjąć np. jabłko albo inny owoc. W ten sposób można wskazać, że dla niektórych ptaków ważniejszy od wzroku jest zmysł dotyku.

3. Dlaczego ptaki odlatują?

Potrzeba dużej przestrzeni i wielu drobnych przedmiotów (np. kasztanów, żołędzi, cukierków itd.). Dzieci wcielają się w role ptaków. Najpierw ogłaszamy wiosnę – zadaniem dzieci jest znalezienie dziesięciu przedmiotów pomiędzy jednym a drugim kłaśnięciem w dłonie przez prowadzącego. Należy dać im na tyle dużo czasu, aby każdemu udało się zebrać dziesięć przedmiotów. Potem ponownie rozkładamy wszystkie przedmioty na sali (może to robić inna osoba niż prowadzący). Teraz ogłaszamy jesień – dzieci mają to samo zadanie, ale tym razem dajemy im znacznie mniej czasu – nikomu lub prawie nikomu nie powinno się udać. Razem dyskutujemy, dlaczego nie udało się zdobyć odpowiednio dużo „ptasiego pokarmu”. Wniosek: ptaki odlatują nie z powodu zimna, ale dlatego że skraca się dzień, czyli czas na szukanie jedzenia.

4. Sztafeta pokarmowa

Uczestnicy dzielą się na grupy i każdy zespół staje w szeregu. Grupa to jeden gatunek – dzwonec, bocian, sroka. Naprzeciwko nich na ziemi leżą rozrzucone kartoniki. Na odwrocie mają symbole różnych rodzajów pożywienia. Mówimy każdej grupie, czym żywi się jej gatunek. Potem pierwsze osoby biegną do pożywienia, odsłaniają jeden kartonik – jeśli trafiły na swoje jedzenie, zabierają je i wracają na koniec szeregu, a gdy miną teraz pierwszą osobę, ta biegnie do pożywienia. Jeśli trafią na nie swoje, też biegną z powrotem, ale kartka zostaje na miejscu. Wygrywa ta grupa, w której jako pierwszej wszystkie osoby będą miały coś do jedzenia. Wygrać powinna sroka jako wszystkożerca.

Zgadywanie na polanie

Źródło: RSPB.

Przebieg: w jednym końcu polany, boiska umieszczamy napis PRAWDA, na przeciwnym FAŁSZ (można delikatnie umieścić je na drzewach).

Uczestnicy stoją na środku. Prowadzący kolejno wypowiada zdania, np. Sowy polują tylko nocą. Zawodnicy decydują, czy to stwierdzenie prawdziwe, czy fałszywe, i biegną w odpowiednią stronę. Ci, którzy dokonają błędnego wyboru, odpadają z gry lub mają dodatkowo do wykonania jakieś zadanie. Gra toczy się do wyłonienia zwycięzcy.

Przykłady zdań do wykorzystania:

Wszystkie ptaki mają pióra.

Wszystkie ptaki latają.

Krętogłów to jeden z dzięciołów.

Bocian czarny buduje gniazda na dachach domów.

Łódówka to gatunek kaczki.

Można ułożyć pytania związane z danym obszarem Natura 2000 i występującymi tutaj gatunkami roślin i zwierząt.

Więcej informacji:

1. Strona Komisji Europejskiej dotycząca sieci Natura 2000, http://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/index_en.htm.
2. Serwis Ministerstwa Środowiska, www.mos.gov.pl.
3. Strona Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, <http://www.gdos.gov.pl/>.
4. Strony Regionalnych Dyrekcji Ochrony Środowiska.
5. Aktualne informacje, wyniki i założenia monitoringu siedlisk i gatunków Natura 2000 w Polsce, prowadzonego przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, <http://www.gios.gov.pl/artykuly/podkategoria/11/Monitoring-przyrody>.
6. Interaktywna mapa obszarów Natura 2000 w Polsce, <http://natura2000.gdos.gov.pl/natura2000/pl/jednostki.php>.
7. Interaktywna mapa obszarów Natura 2000 w UE, <http://natura2000.eea.europa.eu/#>.
8. Orzecznictwo trybunału sprawiedliwości, http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo1_6308/.
9. BirdLife International, www.birdlife.org.
10. Ostoje ptaków w Polsce – portal Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków, www.ostojeptakow.pl.
11. Ekointerwencje – portal Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków, <http://www.ekointerwencje.org.pl>.
12. Strona Instytutu Ochrony Przyrody PAN, <http://www.iop.krakow.pl/natura2000/>.

Publikacje

1. Bernacka A., Jarmaczek A., Kieruj M., Ruszlewicz A., *Uspolecznione planowanie ochrony przyrody na obszarach sieci Natura 2000*. Przewodnik powarztatowy, Klub Przyrodników, Świebodzin 2004.
2. Buszko-Briggs M., Derlacz P., Kierus M., Korzeń J., Mróz W., Pawlaczyk P., Rowiński P., Sławiński M., Stepaniuk M., *Natura 2000 w lasach Polski. Skrypt dla każdego*, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2003.
3. Górka M., *Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000*, OTOP, Marki 2010.
4. Guła A., Smolnicki K. (red.), *Natura się opłaca. Innowacyjne projekty dla środowiska i społeczności lokalnych*, Instytut Ekonomii Środowiska, Dolnośląska Fundacja Ekorozwoju, CEE Bankwatch Network 2006.
5. Hryckiewicz A. (red.), *Znane i nieznanne – promocja obszarów Natura 2000 na Pomorzu. Scenariusze zajęć lekcyjnych*, Stowarzyszenie SEKWOJA, Gdańsk 2007.
6. Jędrzejewski W., Nowak S., Kurek R., Mysłajek R. W., Stachura K., Zawadzka B., *Zwierzęta a drogi*, Zakład Badań Ssaków Polskiej Akademii Nauk, Białowieża 2006.
7. Juchnik A., Kupczyk P., Górka M., Pchalek M., *Interwencje ekologiczne w obronie ostoi Natura 2000. Praktyczny poradnik*, OTOP, Marki 2010.
8. Kaługa I., *Korzyści dla rolnictwa wynikające z gospodarowania na obszarach Natura 2000*, Ministerstwo Środowiska, Warszawa 2009.
9. Kamieniecka J., Wójcik B., Sienkiewicz B., Haładyj A., *Natura 2000 w edukacji szkolnej. Poradnik dla nauczycieli*, Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2007.
10. Kistowski M., Pchalek M., *Natura 2000 w planowaniu przestrzennym – rola korytarzy ekologicznych*, Ministerstwo Środowiska i Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Warszawa 2009.
11. Makomaska-Juchiewicz M., Tworek S. (red.), *Ekologiczna sieć NATURA 2000 – problem czy szansa*, Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków 2003.
12. Mirek Z., Nikel A., Paul W., Wilk Ł. (red.), *Ostaje roślinne w Polsce*, Instytut Botaniki im. W. Szafera PAN, Kraków 2005.
13. *Natura 2000 – co to jest i jak działa*, prezentacja OTOP, do pobrania ze strony: <http://www.ekointerwencjeotop.org.pl/>
14. Pawlaczyk P., Jarmaczek A., *Poradnik lokalnej ochrony przyrody*, Wydawnictwo Klubu Przyrodników 2009.
15. Pawlaczyk P., Jarmaczek A., *Natura 2000 – narzędzie ochrony przyrody*, WWF, Warszawa 2004.
16. Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 marca 2005 r. w sprawie trybu i zakresu opracowania projektu planu ochrony dla obszaru Natura 2000.
17. *Sieć Natura 2000. 10 pytań – 10 odpowiedzi*, Ministerstwo Ochrony Środowiska, Warszawa 2004.
18. Świderek G. (red.), *Taką mamy naturę. Natura 2000 i inne formy ochrony przyrody*, materiały dla nauczycieli, Ośrodek Działań Ekologicznych „Źródła”, Łódź 2009, cz. 1, <http://natura2000.zrodla.org/pliki/taka-mamy-nature.pdf>, cz. 2 <http://natura2000.zrodla.org/pliki/scenariusze1.pdf>.
19. Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red.), *Ostaje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce*, OTOP, Marki 2010.
20. Wojciechowski K., *Natura 2000 jako kluczowy element zrównoważonego rozwoju*, Pracownia na rzecz Wszystkich Istot, Bystra 2007.
21. Wójcik B., *Raport nt. zmian w tworzeniu sieci Natura 2000 w Polsce w latach 2009–2011*, Instytut na rzecz Ekorozwoju, Warszawa 2011.

Akty prawne:

1. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (tzw. Dyrektywa Ptasia).
2. Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (tzw. Dyrektywa Siedliskowa lub Habitatowa).
3. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody.
4. Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska.

Blżej natury – identyfikacja i merytoryczne przygotowanie lokalnych animatorów przyrodniczych

Projekt skierowany jest do osób, które zamieszkują obszary Natura 2000 lub ich bezpośrednie sąsiedztwo. Ma na celu podniesienie poziomu wiedzy na temat bogactwa przyrodniczego tych terenów oraz zaangażowanie społeczeństwa w działania na rzecz ochrony przyrody. W ramach projektu animatorzy przyrodniczy wraz z grupą młodzieży prowadzą w swoim regionie lokalną kampanię edukacyjną dotyczącą obszarów Natura 2000.

Więcej informacji na www.otop.org.pl w zakładce: Działania.

Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków (OTOP) to założona w 1991 r. organizacja pozarządowa o statusie pożytku publicznego, zajmująca się ochroną dzikich ptaków i ich ostoi. Celem Towarzystwa jest zachowanie dziedzictwa przyrodniczego dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń. Jego działania wspiera rzesza kilku tysięcy członków i wolontariuszy. OTOP jest polskim partnerem światowej federacji towarzystw ochrony ptaków – BirdLife International.

Najważniejsze działania OTOP to m.in.:

- wyznaczanie i ochrona obszarów cennych dla ptaków (IBA) w ramach sieci Natura 2000,
- badanie liczebności i zagrożenia ptaków w Polsce,
- współpraca z władzami przy tworzeniu i wdrażaniu prawa przyjaznego przyrodzie,
- tworzenie rezerwatów OTOP,
- ochrona wodniczki – najrzadszego ptaka śpiewającego kontynentalnej Europy,
- zapobieganie niezgodnym z prawem inwestycjom,
- realizacja programów edukacyjnych dla dzieci, młodzieży i dorosłych,
- organizacja ogólnopolskich akcji obserwowania ptaków: Europejskie Dni Ptaków (październik), Zimowe Ptakolice (styczeń) i Spring Alive (marzec–maj).

**Więcej informacji o naszych projektach:
www.otop.org.pl**

Adres korespondencyjny:
Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków
ul. Odrowęża 24
05-270 Marki k. Warszawy
Tel. (22) 761 82 05

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Infrastruktura i Środowisko

Dofinansowano ze środków Narodowego Funduszu
Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej